2, 2002

NUMISMATICA BULGARICA I

AGATO Publishers

2, 2002

NUMISMATICA BULGARICA I

Редактор
Атанас Койчев

Редакционен съвет
Васил Мутафов
Игор Лазаренко

Езикови редактори
Ангелина Радева
Даниела Нарижни

Превод и редакция на английския текст
Светла Цанева

Компютърен дизайн
Радослав Донев

СЪДЪРЖАНИЕ

Ставри Топалов 3
Неизвестно монетосечене от елинистическата епоха с името Терес

Атанас Койчев, Васил Мутафов 18
Нумизматични и археологически резултати от разкопките през 2000 г. в Авлеотейхос - Агатополис

Методи Манов 44
Сякъл ли е Адей монети от типа "глава на Аполон наляво/триножник" от малък номинал?

Нина Христова
Непубликувани монети на Никополис ад Нестум 47

Преглед 52
Международен симпозиум "Нумизматични и сфрагистични приноси към историята на Западното Черноморие" във Варна, 12-13.09.2001

На корицата:
Монета на
Керсеблепт
от находката
Пясъчник
(359-346/340 г.пр.Хр.)

© Издателство „АГАТО́“
Печат: АГАТО́

Издание на „АГАТО́“, София 1000, ул. „Алабин“ №38
тел. 980 18 12, e-mail: agato@omega.bg, www.agato.hit.bg

2, 2002

NUMISMATICA BULGARICA I

Editor
Atanas Koychev

Editorial Committee
Vasil Mutafov
Igor Lazarenko

Language editors
Anguelina Radeva
Daniela Narijni

Translator and editor of the English text
Svetla Tsaneva

Computer design
Radoslav Donev

CONTENTS

Stavri Topalov 3
Unknown coinage from the Hellenistic Period with the name of ΤΗΡΟΥΣ

Atanas Koychev, Vasil Mutafov 18
Numismatic and archaeological results from the excavations of Aulaioteichos - Agathopolis in 2000

Metodi Manov 44
Did Adaeus struck coins of the type "head of Apollo left/ tripod" of a small denomination?

Nina Christova 47
Unpublished coins of Nicopolis ad Nestum

Surveys 52
International Symposium: Numismatic and Sigillographic contributions to the History of the Western Black Sea Coastal Lands, Varna, September 13-14, 2001

On the cover:
Coin of Kersebleptos
from Pyasachnik hoard
(359-346/340 BC)

© Agato Publishers
Printed in Bulgaria

Agato Publishers, Bulgaria, Sofia 1000, 38 Alabin St,
tel. 980 18 12, e-mail: agato@omega.bg, www.agato.hit.bg

НЕИЗВЕСТНО МОНЕТОСЕЧЕНЕ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА С ИМЕТО ТЕРЕС*

Ставри Топалов

При издирването на нумизматични сведения, свързани с отсичаните владетелски монети от земите на древна Тракия на няколко пъти имахме възможност да разгледаме недобре запазени бронзови монети с изображения на бягащ глиган или протоме на бягащ глиган на опакото. Полуизтритите изображения на глава на млад мъж на лицето и едва забелязващите се следи от надписите не даваха възможност за едно по-точно определяне от името на кого са били отсичани. Намирането им в полуравнинните райони на юг от Сакар планина в близост до река Марица даваше основания да се предполага, че това са отсичани в земите на Тракия монети, а наличието на изображение на глиган представляваше допълнителен довод в подкрепа на подобно предположение, тъй като районът на Странджа и източните Родопи и до наши дни са едни от основните обитавани от тези животни земи.

Със съдействието на колеги колекционери бяха издирени и два добре запазени екземпляра от тези монети, които ще представим и коментираме в това проучване.

Непубликуван тип: **глава на млад мъж надясно /** ΤΗΡΟΥΣ,
глиган надясно, отдолу - връх на копие наляво

1. ***Лице***: Глава на млад мъж с къси къдрави коси и диадема от лаврови листа надясно. Считаме, че не е представен лавров венец (изхождайки и от изображението върху по-малкия номинал подобни монети - виж обр. 2), а диадема венец от лаврови листа, символ на владетелска власт, по подобие на диадемата венец от монетите на Севт III с изображение главата на владетеля.

Опако: ΤΗΡΟΥΣ хоризонтално отгоре. Бягащ глиган (глиган в скок) надясно. Подчертано реалистично изображение на глигана с къса четина на главата, космато тяло с къса завита опашка, големи присвити назад уши и полуотворена уста. Изображението е много подобно на глигана, намерен при могилата от с. Мезек и редица други изображения на глиган от тракийски произведения на изкуството. Под корема на глигана - допълнителен символ връх на копие с острието наляво.

AE; тегло 4,26 г; диаметър 15,5 мм; дебелина 3,2 мм (обр. 1). Местонамиране: между с. Малко градище и с. Мезек. Частна колекция.

---

* Тази публикация представлява част от подготвяната за печат студия, разглеждаща монетосеченето на владетелите от земите на древна Тракия в периода от началото на II в.пр.Хр. до средата на I в.пр.Хр.

Непубликуван тип: глава на млад мъж надясно / THP, протоме на глиган надясно, отдолу - връх на копие наляво

2. ***Лице*:** Глава на млад мъж с къси къдрави коси и диадема надясно. Изобразената мъжка глава е с черти много подобни на главата с диадема венец от монета с № 1. В монетосеченето от елинистическата епоха мъжките глави с диадеми се определят като изображения на главите на владетелите.

***Опако*:** Следи от три букви, позволяващи да се възстановят като THP (буквите леко наклонени над изображението). Протоме на бягащ глиган (в скок) надясно. Много реалистично изображение - гъстата четина на главата, подчертано окосменото тяло, полуотворената уста със стърчащ зъб (?). Под предните крака на глигана има допълнителен символ - връх на копие с острието наляво. Следи от ситен зрънчест кръг в зоната под изображенията.

AE; тегло 1,95 г; диаметър 12,5 мм; дебелина 2,4 мм (обр. 2). Местонамиране: между с. Малко градище и с. Мезек. Частна колекция.

Считаме, че така представените два типа монети принадлежат на монетосеченето на тракийски одриски владетел с името Терес от елинистическата епоха и са отсечени в два номинала, отнасящи се един към друг в съотношение 2:1. Основанията за така направеното начално определяне ще представим в хода на изложението.

Много близките черти с които са изобразени главите на младия мъж с къси къдрави коси, изображението на глиган и протоме на глиган, представени по много подобен начин, наличието на еднаквия допълнителен символ (връх на копие наляво) и най-вече легендите THPOYΣ и THP показват, че тези монети имат един и същ издател. Името му в именителен падеж би следвало да бъде Τηρησ. В родителен падеж това име може да бъде изписано с окончанията οσ или ουσ, т. е. като Τηρεοσ или Τηρουσ (THPEOΣ или THPOYΣ) (*Влахов, 1976, 100*). Легендата от монетите THPOYΣ в родителен падеж означава 'на Терес', т. е. [монета] на Терес. На настоящия етап на проучване не намираме основания са съмнения дали разглежданите монети принадлежат на някой друг издател, а името му недвусмислено предполага тракийския му произход.

Различни мнения могат да бъдат изказани при тълкуване на изображенията от лицевата страна на разглежданите монети. Обикновено в монетосеченето, предшестващо ранноелинистическата епоха, младежките глави с лавров венец и превръзка (диадема) се определят съответно като глави на Аполон и глави на митични родоначалници или герои. Това отчетливо се проследява в много често намираните в земите на древна Тракия македонски владетелски монети, датирани главно през IV в.пр.Хр. В монетосеченето на диадохите от края на IV и началото на III в.пр.Хр. и техните наследни-

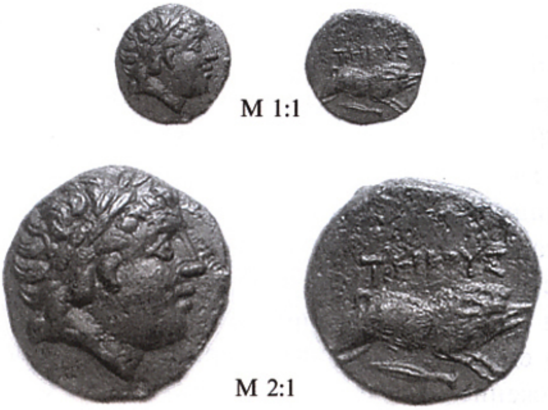

Обр. 1

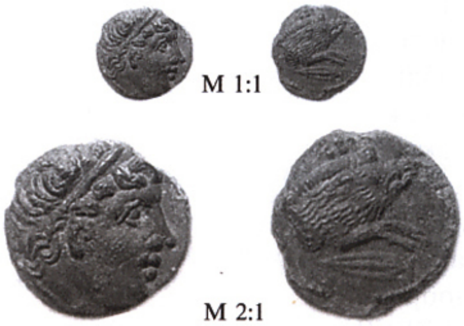

Обр. 2

ци е обичайно представянето на главата на владетеля с диадема в престижните им типове монети. Сравнително рано и в монетосеченето на владетели от тракийските земи се въвежда представянето на владетеля с диадема или диадема венец, въпреки предпочитанията, продължили дълго време, главите на владетелите да се представят без характеризиращи ги владетелски символи. С диадема е изобразена мъжката глава, определяна като глава на владетеля в един много рядък тип бронзови монети на Котис I (*Добруски 1897, 591, 2*), с диадема венец - главата на Севт III от най-престижния му монетен тип (*Герасимов 1955, 125-127*). С диадема са представени главата на Скосток от ранните му типове бронзови монети (според нас това е монета на Скосток I, като мотивите за определянето са представени в *Топалов 2001, 214-243*) и предполагаемата глава на Кавар в монетите от типа “брадата мъжка глава с диадема - рог на изобилие” (*Топалов 1997, 31-32*). При коментар, свързан с посочените изображения на Котис I и Скосток (Скосток I), изказахме предположението, че гравьорите, незапознати пряко с изображенията на владетелите, за да подчертаят представянето на главата, обикновено я изобразяват с владетелски символи като диадема или диадема венец (*Топалов 2001, 230–231*). Възможно е по този начин да е постъпено и при представянето на главата на Терес. В случая не могат да се посочат някакви характерни индивидуални черти, освен масивната челюст и удебеления врат. Много подобно са изобразени очите, носът, устата и ушите, което показва опита да се представи едно и също изображение с два характерни атрибута (диадема венец и диадема). Именно наличието на тези две различия при представянето на една и съща глава е сериозен довод за това, че е дадено конкретно изображение на глава на млад мъж, което според наложените за елинистическото монетосечене правила представлява изображение на един владетел, в случая на владетеля от земите на Тракия Терес.

Сравнително рядко в античното монетосечене се използва като основно изображение това на глиган, протоме на глиган или глава на глиган. В значително по-интензивното монетосечене на владетели от граничещи с древна Тракия земи подобни изображения намираме върху отсичаните през IV в.пр.Хр. монети на македонските владетели Архелай, Аминтас II, Павзаний и Аминтас III, както и в монетите на пеонските владетели Патрай и Авдолеон (*Gaebler 1935, 199–205*). При това в монетите и на двамата пеонски владетели на лицевата страна са изобразени младежките им глави с диадеми, подобни на диадемата от разглежданата тук монета от по-малък номинал (за тези изображения *Gaebler 1935, 202–203, 7, XXXVII, 21–10; XXXVII, 24 и 204, 6, XXXVII, 6*).

Глава на глиган намираме и в един от типовете монети на владетеля от земите на югоизточна Тракия Адей. Тук ще отбележим, че точно в земите, в които понастоящем се откриват най-много монети на Адей, са намирани и разглежданите два нови типа монети. В монетите на Адей точно от типа с глава на глиган откриваме връх на копие като основен символ, а има и такива от друг тип с допълнителен символ връх на копие.

Изобразяването на глиган е много разпространено в земите на древна Тракия и поради това ще избегнем едно подробно разглеждане. Ще отбележим само представянето на глиган във вероятно големи статуарни групи като глигана от могилата при с. Мезек, малки статуйки на глиган, като тази от Шейново, изображенията на глигани върху колани, рисувани керамични съдове, фрески и т. н. По тази причина представянето на изображение на глиган и протоме на глиган върху монети на владетел от земите на Тракия не може да бъде изненадващо, въпреки че съгласно извършваните досега проучвания глиганът в представите на древните траки не се свързва с положителните природни сили.

Изображението на връх на копие в монетосеченето от земите на югоизточна Тракия и районите на юг от нея се появява основно към края на IV в.пр.Хр. и е особено често срещано в монети отсичани през III в.пр.Хр. Предполагаме, че най-ранното му въвеждане е като допълнителен символ в монетите на титулувания за владетел на Тракия Лизимах. Почти по същото време връх на копие се използва като основно изображение в един рядък тип монети на Касандър и в един тип монети на Севт III от малък номинал. Допълнителен символ връх на копие е поставян и на монетите с все още неокончателно определен издател с легенда АГАΘО. Малко по-късно допълнителният символ връх на копие намираме в монетите на тракийските владетели Спаратесас, а след това и в отбелязаните два типа монети на Адей.

След смъртта на Александър III Лизимах получава територия, която в същност трябва да се завладява отново. С основание той може да претендира, че е придобил владенията си с "върха на копието" и по тази причина, наред с личния му владетелски символ изображение на лъв (протоме на лъв или лъвска глава) в монетосеченето му се въвежда и допълнителния символ връх на копие. В началото на царуването си Касандър също се налага с военна сила и като се имат предвид съвместните му действия с Лизимах може да се установи една подобна причина за появата на изображението връх на копие и в монетите на Касандър. Отстояващият независимостта на владенията си срещу домогванията на Касандър и Лизимах Севт III вероятно неслучайно използва изображението на връх на копие и в своето монетосечене. След смъртта на Лизимах отделни владетели от съседни на лизимаховите територии изявяват и с монетосеченето си своите претенции като самостоятелни владетели и претенции да бъдат приети за владетели именно от и на земите на Лизимах. Показателен пример за това са монетите на Спаратесас с допълнителен символ връх на копие, подражаващи изцяло на един Лизимахов монетен тип. Монетите с легендата АГАΘО, които може да се разглеждат и като свързани с вероятен потомък на Лизимах с името Агатокъл, имат като допълнителен символ изображение на връх на копие. В близо половинвековните борби за тъй наричаното Лизимахово наследство участват редица владетели от района и както бе отбелязано владеещият територии в района на Пропонтида Адей отсича монети с основни изображения глава на глиган и връх на копие и допълнително изображение връх на копие. По тази причина направихме извода, че символът връх на копие вероятно се употребява в монетосеченето на по-големи или по-малки владетели на територията и главно около териториите на владяните някога от Лизимах земи, тъй като той показва принадлежност или претенции към тези земи (*Топалов 2001, 259*).

Завършвайки разглеждането на основните изображения, допълнителните символи и надписите на коментираните монети, ще представим едно начално виждане за времето на тяхното отсичане, като отбележим и субективното си мнение, основано на общия вид на монетните ядра на разгледаните от нас екземпляри.

Изхождайки от изработката на монетните ядра (главно съотношението диаметър - дебелина) считаме, че това не са монети отсичани през IV в.пр.Хр., както и монети, отсичани в края на II в.пр.Хр. или по-късно.

От началото на III в.пр.Хр. най-често срещаните монети на владетел от земите на Тракия са собствените типове бронзови монети на Лизимах и не случайно те са били използвани на териториите, а по-късно и имитирани от някои тракийски политически обединения в района на източна Тракия (примери за това в *Топалов 2001, 131–148*). Може да се отбележи, че в един продължителен период от време след смъртта на Лизимах в този район се проследява влиянието на неговото монетосечене, като някои отделни случаи отбелязахме накратко при коментара на основните изображения и допълнителните символи в разглежданите два нови типа монети. Считаме, че това влияние може да се установи по-пълно при съвместното разглеждане на избора на номиналите, вида на основните изображения от опаковата страна и избора на допълнителния символ връх на копие. Най-често срещаният в земите на източна Тракия собствен тип бронзова монета на Лизимах от голям номинал е “глава на Атина – лъв в скок надясно с допълнителен символ връх на копие”, а два пъти по-малкият номинал е от типа “глава на Атина – протоме на лъв в скок надясно, допълнителен символ връх на копие”. Подобни по размери и големина са двете новопубликувани монети, като различията са в съответствие с тракийските традиции на лицевата страна да се представя изображението на главата на владетеля, а на опаковата страна вместо лъв и протоме на лъв - глиган и протоме на глиган, като е използван същият допълнителен символ връх на копие. Според нас общото влияние на популярните в Тракия лизимахови монети би следвало да се проявява по един подобен начин от средата на III до средата на II в.пр.Хр. По тази причина, без да изхождаме от известните сведения от изворите и епиграфските паметници, можем да предполагаме, че разглежданите два нови типа монети са отсичани между средата на III и средата на II в.пр.Хр.

Известните сведения от изворите и епиграфските паметници за знатни траки - исторически личности с името Терес след IV в.пр.Хр. са както следва.

В намерения в Севтополис надпис, датиран от различните изследователи най-общо в края на IV и началото на III в.пр.Хр., един от участниците в договора, син на Беренике, предполагаема съпруга на Севт III, носи името Терес. Представяме превод от интересуващата ни част от надписа:

> “На добър час. Клетва пред Епимен
> на Беренике и нейните синове. Тъй като
> Севт в добро здравословно състояние предаде
> на Спарток Епимен и
> неговите “имущества” и Спарток
> му даде по този повод гаранции под клетва
> то да бъде решено за Беренике и нейните
> синове Хебрюзелмис и Терес
> и Саток и Садала и
> (засегнатите от тази клетва) да предадат Епимен...”
> (*превод по Тачева, 2000, 28, цитираща*
> *тълкуването на надписа по Клафенбах*)

Според някои изследователи споменаваният Терес може да се свързва с отбелязвания в Полиен Терес. За облекчаване на изложението дадения в Севтополския надпис Терес ще отбелязваме като Терес (начало на III в.пр.Хр.) (за един подобен подход за еднозначно отбелязване на исторически личности с едно и също име *Топалов 1999а, 46–59*).

Полиен в откъс от съчинението си “Военни хитрости” при коментиране похода между 254 и 250 г.пр.Хр. на Антиох II в земите на Тракия отбелязва:

“Антиох обсаждал тракийския град Кипсела. В свитата му имало много тракийски благородници, предвождани от Терес и Дромихайт. Той ги разкрасил със златни огърлици и посребрено оръжие и се придвижил напред за сражение. А жителите на Кипсела, като видяли своите съплеменници и едноезичници тъй разкрасени с много злато и сребро, облажавали ги заради похода им с Антиох, захвърлили оръжието си, присъединили се към Антиоха и станали негови съюзници вместо неприятели” (*Poliaenus, IV 16,* като преводът е съгласно *Извори 1949, 346*). За облекчаване на изложението този Терес, както и другите исторически личности от епохата ще отбелязваме, като след имената им поставяме в скоби известните от изворите години, през които те са били участници в описваните събития, например Терес (254–250) (виж *Топалов 1999а, 46–59*).

Диодор, описвайки опитите на Андриск да се представи като син на Персей и да се наложи като владетел на Македония между 150–146 г.пр.Хр. отбелязва:

“И тъй, той отишъл при нея, разправил ѝ измислицата за своето сродство с Персея и получил от нея в изобилие пътни средства, царско облекло и двама сръчни роби за прислужване. От нея научил, че тракийският цар Терес имал за жена дъщерята на бившия цар Филип. Насърчен от това, той заминал за Тракия. При пътуването си минал през Византион, гдето му отдали почести. За тази си безразсъдност византийците били наказани от римляните. След като мнозина се стекли около него, дошъл в Тракия при Терес. Той го удостоил с почести, дал му сто войника и му сложил диадема. Чрез него Андриск бил препоръчан и на други владетели, от които получил други сто войника. След това отишъл при тракийския цар Барсабас и го придумал да вземе участие в похода и да го възвърне в Македония, като казал, че се домогва до царската власт над македонците, понеже това му се припадало по баща. Разбит от македонците Псевдофилип избягал в Тракия. Но найсетне той завладял градовете в Македония" (*Diodorus, EXC. XVI,* като преводът е съгласно *Извори 1949, 202*). За облекчаване на изложението този Терес ще отбелязваме като Терес (149–146).

Най-късно упоменаване на името Терес като принадлежащо на знатен тракиец намираме в декрета от Херонея в чест на хилиарха Аматок, син на Терес, изпратен от цар Садала I на помощ на Сула начело на конен отряд по времето на първата митридатова война (89–84 г.пр.Хр.) (*REG, 32, 1919, p. 320* с коментар в *Сапрыкин 1996, 156,* цитиращ *Holleaux M., Etudes d'epigraphic et d'histoir greeques, 1938, 143–159*). Така упоменатия Терес по-нататък ще отбелязваме като Терес (87).

Разглеждайки монетосеченето и историята в земите на източна Тракия от края на IV до края на III в.пр.Хр., представихме редица нови доводи за съществуването на значителен брой големи самостоятелни тракийски политически обединения на териториите, намирали се преди това под контрола на ранното Одриско царство, при това обединения, отсичали за нуждите си бронзови монети. Едва към края на III в.пр.Хр. представители на одриската династия постепенно установяват контрол над голяма част от разпокъсаните дотогава тракийски територии на юг от Стара планина, като вероятно първите владетели, изявяващи претенциите си и като владетели на новосъздаваното Одриско царство, са Севт IV и синът му Котис, който по нататък ще отбелязваме като Котис (171–167) (подробно в *Топалов, 2001, 256–346*).

Въпреки създаването на едно ново мощно Одриско царство, в неговите гранични северни и южни територии продължават да съществуват по-големи или по-малки самостоятелни тракийски политически обединения. Изхождайки от насочеността на това проучване ще посочим известните ни от изворите по-големи самостоятелни тракийски племена, предприемали отделни политически действия в района на югоизточна Тракия. Това са астите, мадуатените, кените, корпилите и сапеите, като за някои от тях са известни предводителите им, титуловани като династи и дори като тракийски владетели. В периода от средата на III до средата на II в.пр.Хр. като владетели от земите на Тракия освен известните ни поименно досега владетели би могло да са съществували като владетели и не малък брой други представители на одриската династия, както и на някои запазили самостоятелността си племенни обединения, като например кените. Има сравнително големи периоди от време, за които понастоящем липсват сведения, свързани с конкретно отбелязване на предводители на различни тракийски династии. По тази причина разглежданите нови два типа монети с името на Терес биха могли да принадлежат както на някоя вече известна ни от изворите историческа личност, така и на владетел, за който досега са липсвали писмени сведения. Като пример за подобна възможност ще припомним многобройните типове монети с легендите ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ, отсичани при това в значителни количества и липсата на каквито и да е писмени сведения за съществуването на владетел или владетели с това име.

При анализа на цитираните сведения от изворите за знатни траки с името Терес от елинистическата епоха можем да установим, че ако те в някакъв период от време са били тракийски владетели, то контролираните от тях територии са се намирали в югоизточна Тракия, вероятно в близост до крайбрежието на Пропонтида. Това предполага възможността коментираният Терес, въпреки одриското си име, да е бил владетел на някое от по-малките тракийски политически обединения на юг от одриските територии. Въпреки тази възможност считаме, че издателят на двата неизвестни досега типа монети е одриски владетел. Основания за това намираме в продължителното отсичане на собствени типове монети главно от представители на одриската династия, докато малкото изключения до края на II в.пр.Хр. са свързани с отсичането в земите на Тракия на монети от владетели с чужд етнически произход или на тракийски династи, подкрепяни с определена цел от мощни елинистически владетели (примери за това в *Топалов 2001, 209–213*).

Преди представяне на съпоставката на доводите от името на кого от известните ни знатни траки с името Терес са били отсечени разглежданите монети ще отбележим накратко по какъв начин са изписвани легендите върху монетите на владетелите от тракийските земи от края на IV до края на I в.пр.Хр.

В началото на III в.пр.Хр. владетелска титла е поставяна на монети на Лизимах. В кратък период от време след смъртта му тази титла се поставя върху монети на двама владетели на сравнително малки тракийски политически обединения, граничещи на изток с владяните от Лизимах западнопонтийски градове, а именно Спарток и Спаратесас. До началото на втората четвърт на II в.пр.Хр. владетелска титла намираме само върху монетите на вероятните келтски владетели Орсоалт и Керсибаул и на последния келтски владетел Кавар. Трайно въвеждане на владетелска титла върху монети на тракийски владетели имаме от времето на Котис (171–167) (последно в *Топалов 2001, 265–346*). Изхождайки от тези наблюдения се очаква разглежданите два типа монети да са отсичани през III в.пр.Хр. или през първата четвърт на II в.пр.Хр.

През III в.пр.Хр. имената на владетелите от земите на Тракия са изписвани в родителен падеж с окончанието ου, като ще изброим легендите от известните ни владетелски монети: ΣΕΥΤΟΥ, ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ, ΡΟΥΓΟΥ, ΣΠΑΡΤΟΚΟΥ, ΣΠΑΡΑΤΕΟΥ, ΣΚΟΣΤΟΚΟΥ, ΑΔΑΙΟΥ, ΟΡΣΟΑΛΤΟΥ, ΚΕΡΣΙΒΑΥΛΟΥ и ΚΑΥΑΡΟΥ.

В много малкия брой известни владетели от земите на древна Тракия от началото до последната четвърт на II в.пр.Хр. легендите върху монетите им са изписвани в родителен падеж с окончанието οσ, а именно ΚΟΤΥΟΣ и ΜΟΣΤΙΔΟΣ.

В отсичаните до средата на I в.пр.Хр. монети на владетели от земите на древна Тракия имената им в родителен падеж се изписват с окончанията οσ или ου, а именно ΚΟΤΥΟΣ и ΣΑΔΑΛΟΥ, а в монетите на малко по-късните владетели имената в родителен падеж се изписват ΚΟΤΥΣ, ΡΟΥΣΚΟΥΠΟΡΕΩΣ и ΔΙΖΑΤΕΛΜΕΩΣ. Към края на I в.пр.Хр. имената на владетелите в родителен падеж се изписват като ΚΟΤΥC, а за тримата владетели с името Реметалк като ΡΟΥΜΗΤΑΛΚΟΥ.

Предполагаме, че едно езиковедско проучване ще даде обяснение за причините за така отбелязаните промени при изписване на легендите върху отсичаните владетелски монети в земите на древна Тракия III–I в.пр.Хр. В случая, изхождайки от двата различаващи се без изключения начини на изписване легендите през III и II в.пр.Хр., разглежданите два типа монети би следвало да се определят за отсичани в самия край на III или началото на II в.пр.Хр.

Сравнително големият обем информация от изворите и епиграфските паметници не ни дава достатъчно основания за отдаване на разглежданите два типа монети на Терес от началото на III в.пр.Хр. Текстът от Севтополския надпис не предполага някой от синовете на Беренике да е застанал начело на едно от големите известни ни тракийски политически обединения в земите на югоизточна Тракия по това време, тъй като за повечето от тях понастоящем са известни както имената на владетелите, така и отсичаните във владенията им тракийски монети. Довод срещу една подобна възможност е и необичайната за III в.пр.Хр. легенда от коментираните монети.

Според нас е малко вероятно предположението Терес (началото на III в. пр. н. е.) от Севтополския надпис да се свързва с Терес (254–250) от сведението на Полиен. Ако това предположение бе вярно, по времето на похода на Антиох II в Тракия той би бил около 50-годишен. Терес (254–250) би могъл да стане тракийски владетел едва след смъртта на Адей, т.е. когато би бил около 60-годишен, което явно противоречи на поставеното върху коментираните два типа монети портретно изображение. Отново отбелязваме и необичайната за средата на III в.пр.Хр. легенда с окончание на ουσ на същите тези монети.

Липсата на владетелска титла, начинът на изписване на легендата от монетите и установеното влияние върху изображенията на двата нови типа монети от монетосеченето на Лизимах дават сериозни основания те да бъдат датирани в края на III и началото на II в.пр.Хр. Допълнителен довод в подкрепа на твърдението е фактът, че в едно предходно монетосечене на владетеля от този район Адей като основни и допълнителни изображения се използват глава на глиган и връх на копие. Ако се върнем към сведението на Полиен и изхождайки от представената владетелска глава върху двата нови типа монети, е допустимо тяхното датиране между 235–230 г.пр.Хр. Довод против едно подобно предположение е съществуването по това време на значителния тракийски владетел Скосток (Скосток II според нас, като определянето му за значителен владетел е на база голямото му по обем монетосечене, доближаващо се до това на Севт III), както и на засвидетелстваното от изворите и монетосеченето доминиращо присъствие по това време и в този район на келтския владетел Кавар.

Възможно е съществуването на тракийски владетел с името Терес от малко по-късен период от време да е дало основание на Полиен за отбелязването на това име сред тракийските благородници от свитата на Антиох II. Вече сме обръщали внимание, че употребяваните имена на тракийски благородници от много отдалечения по време от описваните събития Полиен следва да се приемат критично, тъй като представящият поучителни истории и военни хитрости автор вероятно е поднасял на своите читатели известни имена на тракийски благородници от епохата без да се придържа към едно действително точно тяхно свързване с коментираните от него исторически събития (примери за това в *Топалов 2001, 274–275*). Може да се предполага, че в случая Полиен вероятно е използвал популярното име на известния по-ранен гетски владетел Дромихайт и популярното по-ранно одриско владетелско име Терес, каквото е можел да има и един владетел с одриски произход от земите на Тракия и в края на III в.пр.Хр.

От изворите е известно, че в края на III в.пр.Хр. траките са унищожили Келтското царство на Кавар. Не е запазено името на владетеля от земите на Тракия, под чието ръководство вероятно няколкото действащи съвместно тракийски обединения от района са осъществили военните действия. Изказани са предположения за възможностите това да са били Скосток (Скосток II според нас) или Севт IV, но за първия липсват каквито и да е писмени сведения, а вторият е известен поради отбелязани събития от средата на първата четвърт на II в.пр.Хр. Над тридесетгодишната липса на име на тракийски владетел от района дава основания за предполагане съществуването по това време на един Терес от края на III в.пр.Хр., вероятен предшественик на Севт IV. В този случай емисиите от разглежданите два типа монети е възможно да са отсичани по повод успешните му действия срещу келтите, а неговото име би се откроявало сред имената на владетелите от земите на Тракия от втората половина на III в.пр.Хр. Съществуването на тракийски владетел Терес от това време би позволило на Полиен, който вероятно е ползвал недостигнали до наши дни сведения за отдалечени исторически факти, да употребява името му, като го свързва с коментирано от него по-ранно събитие. Изказаните по-горе предположения и преди всичко нумизматичният материал, а именно видът на монетните ядра, характерният допълнителен символ връх на копие, липсата на владетелска титла и начинът на изписване на легендите ни позволяват да разглеждаме един Терес от края на III в.пр.Хр.) като много вероятен издател на коментираните монети.

Довод срещу приемане на съществуването на един неизвестен от изворите Терес от края на III в.пр.Хр. е отчасти необичайното за тези години окончание на легендата от приписваните му монети и главно засвидетелстваното съществуване почти по това време на Севт IV. Последният владее значителни територии в района на югоизточна Тракия и ги превръща впоследствие в едно ново могъщо Одриско царство. Династията продължава съществуването си със сина му Котис (171–167). Ако този Терес от края на III в.пр.Хр. е предшественик на Севт IV бихме могли да очакваме успешно противопоставилият се на домогванията на македонския владетел Филип V Севт IV също да е отсичал монети, но такива понастоящем не са известни.

От коментираните досега знатни траки с името Терес само този от 149–146 г.пр.Хр. е отбелязван в изворите като тракийски владетел. За значимостта му сред останалите владетели от района подсказват сведенията за женитбата му с дъщерята на Филип V, отиването на Андриск първо при него, увенчаването му именно от този Терес с диадема, както и предоставената военна подкрепа, при това в размер по-голям от общата подкрепа от останалите тракийски владетели. Явно неговото признаване в земите на Тракия е имало съществено значение за Псевдофилип. Като изхождаме от потвърдените от няколко източника сведения за участието на одриския владетел Котис (171–167) във военните действия на Персей срещу Рим може с основания да се предполага, че македонският владетел би се свързал родствено не с някой от незначителните тракийски династи, а на първо място с одриския владетел Котис или неговия бъдещ наследник. При това с голямо основание за първороден син на Котис (171–167) може да се приеме Терес (149–146), който вероятно още по времето на Персей е бил считан за наследник на одриския владетел и поради женитбата му с дъщерята на Филип V не той, а другият син на

Котис, Битюс, е бил изпратен като заложник* в двора на македонския владетел.

Сериозни доводи срещу едно подобно определяне на издателя на разглежданите два нови типа монети са: първо, сравнително големият период от време, след който се установява едно значително влияние на монетосеченето на Лизимах, и второ, необичайната, но многозначителна липса на владетелска титла върху тези монети. Монетните типове на Лизимах са били много популярни в земите на Тракия и по тази причина е допустимо дори в много късно отсичани типове монети това влияние да се забелязва, като в подкрепа на тази теза ще припомним, че постумни златни статери и тетрадрахми от Лизимахов тип се отсичат от някои западнопонтийски градове и Бизантион и през I в.пр.Хр. Значително по-трудно може да бъде обяснена липсата на владетелска титла върху коментираните два типа монети. При разглеждане владетелското монетосечене от земите на Тракия през III в.пр.Хр. представихме доводи, че подобна титла за епохата се е употребявала в монетосеченето вероятно след признаването на владетелските права от някои от елинистическите монархии. В началото на II в.пр.Хр. унищожаването на Македонското царство (на когото по това време съюзник е тогавашният одриски владетел) и западането на Селевкидското царство в резултат на военните успехи на Рим са възможните причини наследникът на Котис (171–167) в определен период от време да не е бил своевременно признат за владетел и това да е намерило отражение в монетосеченето му. Може да се предполага, че признаването на владетелските му права е следвало да дойде не от загубилите позициите си в земите на Тракия елинистически монархии, а от Рим. Като се вземе под внимание, че Котис (171–167) е бил съюзник на Персей, а предполаганият тук за негов наследник Терес (149–146) е женен за сестрата на Персей и подпомага Андриск срещу Рим, може да се счита, че това не е останало без последствия. Интересите на Рим са налагали привличането на съюзници от тракийските земи, но едно вероятно продължително отлагане на признаването на владетелските права на следващия след Котис (171–167) одриски владетел не е неочаквано. С едни подобни действия новата доминираща в района политическа сила би демонстрирала пред съюзници и неприятели необходимостта да се съобразяват преди всичко именно с нея.

Възможно е поради подобни причини Терес (149–146) да не е имал основания да поставя владетелска титла в така предполаганото тук негово монетосечене. В случая е редно да се отбележи, че от това време нататък владетелите на Одриското царство се превръщат в постоянни съюзници на Рим в земите на Тракия, а следващите тракийски владетели от одриски произход са признати като такива от Рим, за което съдим и от появата на владетелската титла в монетосеченето им до края на съществуването на самостоятелно тракийско царство.*

---

* Според нас по-точното определение в случая е изпращането му в Пела като политическа гаранция за лоялност на одриския към македонския владетел при военните действия срещу Рим.

Съществуването на значителен брой владетели от земите на Тракия през I в.пр.Хр. и последователната смяна на двойките одриски владетели с имената Котис и Садала по това време изключва възможността отбелязаният в декрета на Херонея баща на Аматок Терес (87) да е станал одриски владетел. При това през този период вече са настъпили значителни промени в монетосеченето и е неприемливо разглежданите две монети да се свързват с владетел от I в.пр.Хр.

Сигурните сведения от реално съществуващите тракийски владетелски монети от разглеждания период от време ни насочват към определяне на коментираните два нови типа монети като принадлежащи на един неизвестен от изворите Терес от края на III в.пр.Хр. Известните понастоящем исторически сведения ни дават основание да се приеме възможността тези два типа монети да принадлежат и на споменатия от Диодор във връзка със събития от 149–146 г.пр.Хр. Терес. На настоящия етап на проучване според нас съществуват по-малко доводи в подкрепа на предположенията тези монети да принадлежат на някой друг тракийски владетел от средата на III до края на II в.пр.Хр.

Надяваме се след публикуването на тези два нови типа владетелски монети от тракийските земи занимаващите се с тази проблематика изследователи да вземат отношение към възникващите от новия нумизматичен материал въпроси, тъй като той се отнася към един недостатъчно проучен период от време, за който до наши дни са достигнали много малко сведения.

ИЗВОРИ И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

Извори 1949
Извори за старата история и география на Тракия и Македония (София, 1949).
Diodorus (Vogel, Dondorf–Müller)
Polyaenus (Wölffin–Melber)

Влахов 1976
К. Влахов, 'Тракийски лични имена. Фонетично морфологични проучвания', в *Studia Thracica* 2 (БАН, Sofia, 1976), с. 100.
Герасимов 1955

---

* Един пример за признаване на владетелски права, при това от монетосеченето, предоставят монетите на Реметалк III. Този акт е изобразен върху монетите му от най-голям номинал (седящият на престол Калигула увенчава с диадема правия тракийски владетел).

Т. Герасимов, 'Портрет на Севт III (323–311 г. пр. н. е.) върху монети', *ИАИ*, XIX, 1955, с. 123–128.

Добруски 1897

В. Добруски, 'Исторически поглед върху нумизматиката на тракийските царе', *Сб. Народни умотворения* 14, 1897, с. 555-631.

Сапрыкин 1996

С. Сапрыкин, Понтийское царство (Москва, 1996)

Тачева 2000

М. Тачева, *Севт III, Севтополис и Кабиле (341–252 г. пр. Хр.) според епиграфските и нумизматичните данни* (София, 2000).

Топалов 1997

С. Топалов, *Принос към проучване контрамарките на западнопонтийските градове Аполония, Месамбрия и Одесос III–I в. пр. н. е.* (София, 1997).

Топалов 1999

С. Топалов, 'Неизвестен тип бронзова монета с надписа ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ', *Анали*, 1999/1–4, с. 46–59

Топалов 2001

С. Топалов, *Приноси към проучване монетосеченето и историята в земите на източна Тракия от края на IV в. пр. н. е. до края на III в. пр. н. е.* (София, 2001).

Gaebler 1935

H. Gaebler, *Makedonia und Paeonia II* (Berlin, 1935).

НУМИЗМАТИЧНИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РЕЗУЛТАТИ ОТ РАЗКОПКИТЕ ПРЕЗ 2000 Г. В АВЛЕОТЕЙХОС - АГАТОПОЛИС

Атанас Койчев, Васил Мутафов[1]

През месеците юли — октомври 2000 г. бяха проведени спасителни разкопки при строеж на нова сграда в гр. Ахтопол[2]. Резултатите бяха изключително добри. Мястото се намира в естествения център на полуострова. Площта от 75 кв.м. бе най-голямата от досега разкопаваните. Дълбочината, на която достигнахме материка, бе от 1,80 до 2,20 м. Нямаше съвременни интервенции. В северния край на обекта до преди 15-тина години се е намирала част от стара шаронска постройка, основите на две от помещенията могат да се видят на чертеж 1. В южната част се е намирала триетажна възрожденска къща, която при пожара на 11.11.1918 г. се е сринала до основи и е запълнила с камъни целия двор. Това обстоятелство е затруднило собствениците в обработването на тази площ и ние имахме възможност да разкопаваме един запечатан комплекс с конкретна дата. Всички постройки от различните епохи бяха от суха зидария с калова спойка. В югоизточния край на обекта имахме шанса да открием запазен профил от всички периоди без нарушения с ями в пластовете. Това ни позволи, както и през 1999 г. в сондаж I, да потвърдим наблюденията си и да установим възможно найпълната стратиграфия на селището[3]. За разлика от 1999 г., когато нямахме достатъчно площ за разкопаване, при разкопките от 2000 г. разчетохме един пласт повече, представен много слабо, а именно пласт 12 от периода VI/V-III в.пр.Хр.

Отгоре надолу се проследяват следните пластове:

Пласт I, XVIII-XX в. 0 – 0,18 м

Този пласт е разделен условно от нас на А и Б. Към пласт А отнасяме шаронска къща, строена през 20-те — 30-те години на XX в. Към него принадлежи българската монета от 1925 г. (№ 54 от каталога)

Към пласт Б отнасяме възрожденска къща. От нея разкрихме част от двора в кв. 1 (югоизточната част на нашия обект), покрит с навес, захванат за оградата в северния край и директно за къщата в западния край. Навесът се е подпирал на дървена колона, в основата на която има базов камък. Явно пожарът се е разраснал бързо, т.к. собствениците не са могли да вземат неща от първа необходимост. Под навеса открихме овъглена връзка лук, няколко хубави керамични съда, шишенца за благовония, малка аптекарска везничка с 4-5 бронзови пластини за тежест и др. Точно до дървената колона се откриха и множество обръчи от приготвената за зимнина каца.

Площадката под навеса беше добре заравнена и дренирана със счупени "турски" керемиди, примесени с камъчета. В югозападния ъгъл бе засечена част от основната сграда. Подовото ниво бе изградено от плочести камъни. В основата (приземния етаж) се откриха кръгли камъни за заточване на инструменти и различни части от селскостопански принадлежности, във височина се откриваха стопилки от тухли, керемиди, силно обгоряла керамика, порцелан, цветна мазилка (стенописи), фрагменти от железни легла и др. Към този пласт можем да отнесем 1 българска монета от 1912 г. (№ 53), 2 румънски монети от 1880 г. (№ 48, 49), три игрални австро-унгарски жетона (№ 50, 51, 52) и 9 турски монети от XIX в. (№ 39-47). На около 5 см под горната настилка в двора се откри нов дренаж само от ситни камъчета и кал, разделен с тънък слой пепел — по-стара настилка на възрожденската къща. Този факт свързваме с пожар, станал около 1820 г., описан от местния краевед Г. Долапчиев. Пак от него научаваме, че възрожденските постройки в Агатополис са вдигнати отведнъж. По нареждане на султана тук са преместени корабостроители от Кримския полуостров. Те издигнали възрожденския град за нуждите от построяване на военни кораби за империята. Тази дейност позволила на предприемачите от Агатопол да изработят над 60 собствени кораба.

Същата картина с опожарен пласт се наблюдава и в основите на сградата. Те прерязват пластовете до 0,78 — 1,02 м. Северно от оградната стена се откриха две септични ями: западна, запълнена с материали от XIX в., и източна — с материали до XX в. На около 2 м от външната стена в северозападната част на изкопа, успоредно на оградната стена се откри част от друг зид, вероятно външна стена от втора къща. Пространството между двете къщи вероятно е било малка уличка с каменна настилка, засечена в северозападния край на оградата на къща 1.

Пласт II, 0,18 — 0,42 м, XVI-XVII в.

В северната половина на обекта се проучи част от късносредновековен некропол, разкрити бяха 4 гроба в антропологически порядък. Погребенията са християнски, с ориентация И-З, индивидите са в изпънато положение с кръстосани на гърдите ръце. В един от гробовете в устата на погребания бе поставена силно раздробена турска монета № 36 от XVII- XVIII в. и костено мънисто. Гробовете прорязват пластовете на дълбочина 0,65-1,20 м. Към този пласт отнасяме още три турски монети (№ 35, 37, 38). В средата на изкопа в посока С-Ю се откри зид от едри блокове, достигащи до 0,70 м (виж чертеж 2). Този зид разделя некропола, който остава на север от него.

Пласт III, 0,42 — 0,60 м, XIV-XV в.

От този пласт вероятно произхожда зидът, описан в пласт II — т.е. използван е по-дълго време. Към този пласт отнасяме една яма с материали от XV-XVII в., съдържаща части и цели глазирани гърнета и купи с украса и животински изображения. На дъното на една от купите има монограм от буквите А, Р, М, П, Р, Y и лигатура над него. Открит беше и един графит от три букви Х, Л и R. В югоизточния край на зида на площ от 10х10 см бяха намерени накуп 4 монети на султан Мурад I (1362-1382) с № 30, 31, 32 и 33, което ни дава основание да ги определим като колективна находка, и една монета на Баязид II (1481-1512) с № 34. Към същия пласт отнасяме и две медни монети: на Византия от XIV в. (№ 28) и Венеция от XIV-XV в. (№ 29).

Пласт IV, 0,60 — 0,80 м, XI в.

В този пласт не бяха засечени строителни съоръжения. Открита беше една яма № 7 с размери 2,43 х 4,10 м, отбелязана на чертежа. Ямата прорязва всички пластове и опира в материка до 2,20 м. В югоизточния край на ямата имаше наредени камъни, образуващи три реда стъпала. Не изключваме възможността ямата да е служила за кладенец с изворна вода или щерна. Материалите от ямата са от XI-XII в. — белоглинеста византийска луксозна керамика, ранна сграфитокерамика, битова керамика, множество фрагменти от амфорна тара и една византийска монета (анонимен фолис клас А, № 27). Вероятно след пресъхване на кладенеца мястото е използвано за боклучна яма. От този период открихме и една монета на Константин Х Дука (1059-1067) с № 26.

Пласт V, 0,80 — 0,92 м, VI-VII в.

Пластът не даде строителни материали, откриваха се само отделни парчета хоросан със счукана тухла, което свързваме с със строежа на крепостната стена по времето на Анастасий, коментирано в сондаж I[4], и 5 монети: на византийските владетели Юстиниан I (527-565) - № 21, Юстин II и София (565-578) - № 22, Фока (602-610) - № 23, 24, и една неопределена от същия период - № 25.

Пласт VI, 0,92 — 1,13 м, края на IV — нач. на V в.

Няма следи от строителни материали, много тънък горял слой. Вероятно селището от този период е служело като крайпътна станция. Между пласт V и VI има хиатус — около 0,15 м чиста глинеста пръст. Към пласта отнасяме 1 силно изтрита от употреба монета от средата на IV в. (№ 18), 2 монети на Хонорий (393-423) - № 16 и 17 и още 2 изтрити от края на IV - нач. на V в. (№ 19 и 20).

Пласт VII, 1,13 — 1,25 м, II в. — първата половина на III в.

Между пластове VI и VII отново наблюдаваме хиатус от светла глинеста почва около 5 см. Пластът е много тънък, няма следи от пожар. Откриваха се фрагменти от тънкостенни глинени съдчета с украса, стъкло. В пласта няма строителна керамика. Открита е една монета, вероятно на император Септимий Север (193-211 г.сл.Хр.) с № 15, отсечена в Анхиало. На снимката ясно личи, че между пластове V и VII няма камъни и пръстта е чиста. Това е от значение при определяне на датировката на крепостните стени. Съществува мнение, че стените са построени още във II в., поради откриването на една монета от този период в хоросана на крепостните стени. Тази теза отхвърлихме още при разкопките от 1999 г.

Пласт VIII, 1,25 — 1,34 м, края на I в.пр.Хр. — нач. на I в.сл.Хр.

Няма значителни строителни материали, а само малко количество преупотребявани тегули от предишните пластове. Пластът е горял и този пожар ние свързваме с въстанието на одрисите през 26 г. Предполагаме, че селището е унищожено и не ъществува около 150 години. Бяха открити 3 монети: на Реметалк I (№ 10), Реметалк II (№ 11) и една силно обгоряла и разчупена монета на един от двамата владетели (№ 12).

Пласт IX, 1,34 — 1,43 м, втората четвърт на I в.пр.Хр.

Пластът е очертан от вторично преизползване на сгради с основи от камък с калова спойка от пласт X. В подовото ниво на жилище, направено вторично от дренирани камъчета и керемиди на около 5 см от първото, изработено от плочи, открихме монета на Котис от 57-48 г.пр.Хр. (№ 9), битова керамика, части от амфори тип Дресел I, датирани в 60-те — 50-те години на века. Това означава, че между пластове IX и X няма прекъсване на селището, а някакъв външен фактор е довел до разрушаването на тракийския град Авлеотейхос и възстановяването на същите сгради. Това събитие може да се свърже с времето на похода на М. Лукул от 72 г.пр.Хр. в района, довел до унищожаването на доста селища. Възможно е конкретната причина да не е походът на Лукул, т.к. се предполага, че траките на Котис от Виза са негови съюзници, но случилото се е приблизително в този период.

Пласт X, 1,43 — 1,52 м, последната четвърт на II — първата четвърт на I в.пр.Хр.

Пластът е изключително интересен. Зает е от строителни съоръжения. Бе открита, както споменахме в предишния пласт, жилищна сграда от две стаи: виж чертеж № 3. Сградата е разбита от ямата от XI в., две ями с материали от IV в. и други от Възраждането, както и от зидовете от предишните периоди. Открихме запазени сектори от каменна подова настилка върху плочите в югоизточното помещение на изкопа в кв. 1, помещение 1, където намерихме 1 монета на Котис (№ 4), която отнасяме към 100-86 г.пр.Хр. Непосредствено до нея открихме още 1 монета на същия владетел (№ 5), както и 3 монети от други сектори на същия Котис (№ 6, 7 и 8). В същия пласт открихме 1 монета на Мостис (128-86 г.пр.Хр.) с № 3, 1 монета на Месамбрия (115/105-72 г.пр.Хр.) с № 13 и 1 монета на Аполония от първата четвърт на I в.пр.Хр. до 72 г.пр.Хр. с № 14. В пласта се откри битова керамика, тежести за стан, бронзови пирони, прешлени за вретено и много интересни фрагменти от импортна италийска керамика, някои от които с орнаменти и червен лак. Наличието на тази керамика говори за присъствието на римски търговци още в първата половина на I в.пр.Хр. В пласта се откри и фрагмент от амфорна стена с размери 15 х 13 х 1 см с бледа охра ангоба по външната стена и върху нея графит от четири букви ΚΙΟΥ.

Пласт XI, 1,52 — 1,63 м, втората половина на III — първата четвърт на II в.пр.Хр.

В този пласт се откриха фрагменти от тегули, битова керамика, фрагменти от купи с релефна украса "борова шишарка" от т.нар. мегарски чаши от втората половина на III в.пр.Хр. Не личат строителни материали от постройки, но наличието на такива се предполага, т.к. тегули от покривните конструкции са преизползвани в подовата настилка от жилищата в пласт X. Жилищата от предишния пласт вероятно са унищожили при вкопаването предполагаеми каменни постройки на това място, както и преизползването на камъни от този пласт в следващия. Това явление се наблюдаваше в сондаж I от 1999 г. Монетният материал, отнесен към този период се състои от 2 монети (№1 и 2), едната от които е на Антиох III (223-187 г.пр.Хр.)

Пласт XII, 1,63 — 1,79 м, VI/V — III в.пр.Хр.

Аморфен пласт от глинеста почва с фрагменти от керамика. Не е отчетлив и е твърде размит от горните пластове. Открит бе фрагмент от рисувана керамика от III в.пр.Хр. Пластът лежи непосредствено върху материка.

От цялостния археологически и нумизматичен материал можем да заключим, че археологическите пластове и нумизматичният материал повтарят почти изцяло наблюденията ни за стратиграфията и основните исторически периоди на съществуването на селища на Ахтополския полуостров. Новооткритите в сигурен стратиграфски пласт монети дават прецизна датировка на строителните периоди. Те имат и допълнително значение. Монетите на Котис с кон, намерени в затворен комплекс с монети на Мостид, Аполония и Месамбрия, всички датирани в началото на I в.пр.Хр., ни дават основание може би за първи път в българската литература да датираме едно спорно монетосечене — това на Котис от Одриската династия във Виза, отнесен в изворите към 100-86 г.пр.Хр. Тази датировка бе определена след като установихме, че между пластове X и XI имаме сигурен хиатус от около 60 години. Вече бяхме предположили 2, че градът от средата на III-II в.пр.Хр. е унищожен след изтеглянето на Селевкидите от Тракия в началото на II в.пр.Хр. или най-късно при похода на бастарните през 70-те години на същия век. Между двата пласта има горял слой и над него няколко сантиметра хумус без археологически материали, който може да се образува само при по-продължително прекъсване на живота на това място.

КАТАЛОГ

Елинистически период

1. АЕ, Д. 10-10 мм, Т. 1,85 г.
Л. Глава на Аполон ? надясно.
О. Три успоредни линии - триножник? тризъбец?
Пол. инв. №18. Дълбочина 0,50 м, квадрат 2; координати от И - 2,10 м; от Ю - 0,90 м.

Селевкидско царство

2. Антиох III ? (223-187 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 11-12 мм, Т. 1,81 г.
Л. Глава на Антиох III ? с диадема надясно.
О. Три едва доловими линии, вероятно предница на кораб.
Пол. инв. №51. Дълбочина 1,10 м; квадрат 4; координати: от т. 5 - 4,30 м, от т. 8 - 2,30 м; на 5 см върху материка в пласта под жилищата от II-I в.пр.Хр. На това място материкът излезе много плитко, за разлика от пласт 1 и 2.
Лит.: E. T. Newell, 1938, №1272.

Тракия

3. Мостис (123-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 15-15 мм, Т. 2,10 г.
Л. Глава на Зевс с лавров венец надясно.
О. Неясно изображение. Отгоре и отдолу ΒΑΣΙΛΕΩΣ [ΜΟΣΤΙΔΟΣ]
Пол. инв. №50. Дълбочина от южния профил - 1,42 м; дълбочина от кота - 1,62 м; координати: от т. 7 - 2,52 м, от т. 8 - 2,48 м.
Лит.: Й. Юрукова, 1992, №138.

4. Котис (100-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 10-10,5 мм, Т. 0,97 г.
Л. Глава надясно.
О. Кон наляво с вдигнат преден крак. Отгоре [ΒΑΣΙΛΕΩΣ], отдолу ΚΟΤΥΟΣ.
Пол. инв. №40. Дълбочина 1,50 м; квадрат 2 върху подовото ниво на помещение в пласт X с материали от II-I в.пр.Хр.; координати: от т. 3 - 1,50 м, от т. 2 - 1,90 м.
Лит.: В. Добруски, 'Исторически преглед върху нумизматиката на тракийските царе', *СбНУ*, С., 1897, с. 555-640, табл. II, №12; Н. Мушмов, 1912, с. 339, №5772, табл. XXXVCC, 17; Н. Мушмов, 'Монетите на тракийските царе', в *ГНБП*, Пловдив, 1925 [1927], с. 238, табл. VII, №176. В публикациите на Добруски и Мушмов става въпрос за един и същи екземпляр - този от

берлинския музей; под №122 (171-167 г.пр.Хр.) в Й. Юрукова, 1992 има подобна иконография само на реверса, монетата е от друг тип. Новата датировка е по стемата на М. Тачева, *История на българските земи в древността, 2*, С., 1987, с. 81 - 100-86 г.пр.Хр. Виж още за датировката и други екземпляри от този тип в А. Койчев, В. Мутафов, 'Данни за неизвестно тракийско царско монетосечене от II-I в.пр.Хр. (от района на Авлеотейхос-Ахтопол, Югоизточна България)', в *Сборник от конференцията Севтополис II*, Казанлък 1999 (под печат); А. Койчев, В. Мутафов, 'Нумизматични и археологически наблюдения в Авлеотейхос-Агатополис (според стратиграфията на сондаж I от 1999г.)', *Studia Numismatica*, 1999/1-2, с. 12, №2; А. Койчев, В. Мутафов, 'Новооткрити тракийски монети на Котис (100-87 г.пр.Хр.), съвременника на Мостис, и Котис (57-48 г.пр.Хр.) от района на Месамбрия', *Numismatica Bulgarica*, 2002/1.

5. Котис (100-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 10-10,5 мм, Т. 0,97 г.
Л. Не личи.
О. Кон наляво с вдигнат преден крак. Отгоре [B]A[ΣΙΛΕΩΣ], отдолу [KOTYOΣ].
Пол. инв. №23. Дълбочина 1,60 м, квадрат 2; до ръба, в яма, пробиваща помещението от II-I в.пр.Хр., в ямата се откриваше керамика от римската епоха I-II в.сл.Хр.; координати: от т. 3 - 2,20 м; от т. 2 - 1,60 м.
Лит.: виж мон. №4.

6. Котис (100-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 6-7 мм, Т. 0,26 г.
Л. Глава надясно.
О. [KOT]YO[Σ], изображението не личи.
Пол. инв. №43. Дълбочина 1,48 м, от кота 17,34, квадрат 4; почти върху материка, тук той излиза много плитко за разлика от квадрат 1 и 2, с материали от II-I в.пр.Хр.; координати: от т. 8 - 1,80 м; от т. 9 - 3,42 м.
Лит.: виж мон. №4.

7. Котис (100-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 6-7 мм, Т. 0,30 г.
Л. Глава надясно.
О. Кон наляво с вдигнат преден крак. Надпис не личи.
Пол. инв. №52. При зачистване, квадрат 4, почти върху материка, тук той излиза много плитко за разлика от квадрат 1 и 2, с материали от II-I в.пр.Хр.; координати: от т. 8 - 1,80 м; от т. 9 - 3,42 м.
Лит.: виж мон. №4.

8. Котис ? (100-86 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 9-9,5 мм, Т. 0,88 г.
Л. Глава надясно.
О. Не личи.

Пол. инв. №47. Дълбочина 1,30 м; квадрат 4; координати: от т. 5 - 3,30 м; от т. 8 - 1,80 м. Монетата е силно обгоряла.
Лит.: виж мон. №4.

9. Котис (57-48 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 11-11 мм, Т. 1,00 г.
Л. Мъжка глава с диадема надясно.
О. Орел, стъпил върху мълния наляво; отдолу ΚΟΤΥΟΣ.
Дълбочина 1,10 м; координати: от т. 5 - 1,45 м, от т. 6 - 1,40 м.
Пол. инв. №46. Дълбочина 1,10/1,15 м, квадрат 4; координати: от т. 5 - 3,70 м, от т. 8 - 2,40 м.
Лит.: Й. Юрукова, 1992, №142, 143.

10. Реметалк I (ок. 10 г.пр.Хр. - 12 г.сл.Хр.). АЕ, Д. 14 мм, Т. 2 г.
Л. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Брадва.
О. Курилски стол.
Открита е след приключване на разкопките през ноември 2000 г. Информация за този екземпляр получихме от уредника на филиала на НИМ в Ахтопол Красимира Костова. Колекция Б. С.
Лит.: Й. Юрукова, 1992, №154, 155.

11. Реметалк II (21-26 г.сл.Хр.). АЕ, Д. 22,5-22,5 мм, Т. 9,25 г.
Л. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
Гологлав бюст на Тиберий, надясно, с къси къдрави коси. Зрънчест кръг.
О. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥ
Бюстове на Реметалк II (с диадема на главата) и на неговата съпруга, допрени един до друг, в профил надясно.
Пол. инв. №45. Дълбочина 1,10 м; координати: от т. 5 - 1,45 м; от т. 6 - 1,40 м.
Лит.: Й. Юрукова, 1992, с. 295-296, №171-172.

12. Реметалк I или II?. АЕ, Д. 24-24 мм, Т. 6,78 г.
Л. Неясно изображение.
О. Не личи.
Пол. инв. №44. Дълбочина - 1,20 м според дълбочината на южния профил, от котата дълбочина 1,35 м, квадрат 2; координати: от т. 2 - 2,50 м; от т. 3 - 1,60 м. Монетата е горяла и силно оксидирала, разчупена е на много парчета.

13. Месамбрия (115/105-72/71 г.пр.Хр.). АЕ, Д. 9-9,5 мм, Т. 1,02 г.
Л. Шлем насреща.
О. ΜΕΣΑ между спиците на колело.
Пол. инв. №42. Дълбочина 1,40 м; координати: от т. 3 - 3,50 м, от т. 2 - 3,40 м.
Лит.: Н. Мушмов, 1912, табл. XXIV, №14, 16; датировка 450-350 г.пр.Хр.; И. Карайотов, *Монетосеченето на Месамбрия,* Бургас, 1992, с. 10-13, датировка

150-72 г.пр.Хр.; С. Топалов, *Приноси към проучване на монетосеченето на града V-I в.пр.н.е.*, С., 1995, датировка 115/105-72/71 г. пр.н.е.; обр. 43-49.

14. Аполония (първа четвърт на I в.пр.Хр. - до 72 г.пр.Хр.). AE, Д. 11-12 мм, Т. 1,11 г.
Л. Котва, в горния край - две букви H .
О. Не личи.
Пол. инв. №16. Дълбочина 1,35 м; координати: от т. 2 - 3,20 м, от т. 3 - 2,20 м.

Рим

15. Септимий Север (193-211 г.сл.Хр.), гр. Анхиало. AE, Д. 20-20 мм, Т. 4,84 г.
Л. Бюст на императора в профил надясно, с диадема и брада; надпис [AYKΛ CEΠ CEVHPOC].
О. [AΓXIA]ΛE[ΩN]. Кибела седи на трон без облегало, наляво, държи класове и тъпанче, между два лъва.
Пол. инв. №1. Дълбочина 1,20 м; координати: от т. 1 - 3,50 м; от т. 2 - 4,50 м; пластът в квадрат 1 е между дренаж, направен от ранна римска и елинистическа керамика.
Лит.: Н. Мушмов, 1912, № 48; И. Върбанов, *Гръцки императорски монети*, т. II (Бургас, 2002), с. 45, №624.

16. Хонорий (393-423). AE, Д. 16-18 мм, Т. 1,77 г.
Л. DN HONORIVS P.F. AVG.
Бюст на императора в профил надясно, с диадема.
О. Надпис не личи. Виктория, седнала надясно, вписва хистограма в щит.
Пол. инв. №48. Дълбочина 1,15 м, кв. 1-2; координати: от т. 2 - 2,20 м; от т. 3 - 3,60 м.
Лит.: R.I.C. IX, 67.

17. Хонорий (393-423). AE, Д. 12,5-12,5 мм, Т. 0,87 г.
Л. DN HONORIVS P.F. AVG.
Бюст на императора в профил надясно, с диадема.
О. Неясно изображение (права фигура?) и надпис.
Пол. инв. №34. Дълбочина 1,80 м; координати: квадрат 2, от т. 3 - 2,83 м; от т. 2 - 2,60 м.
Лит.: R.I.C. IX, 23c.

18. Рим (ср. IV в.). AE, Д. 20-20 мм, Т. 2,86 г.
Л. ...... AVG. Бюст на императора в профил надясно, с диадема.
О. Два прави трофея. Околовръст надпис не личи, в отреза XX.
Пол. инв. №27. Дълбочина от т. 1 - 17,89 м = 1 м от повърхността; координати: на 1,10 м от южния профил; на 1 м от западния профил.

19. Рим (края на IV-V в.). AE, Д. ок. 10 мм, Т. ок. 1 г.
Л. Бюст на императора в профил надясно, с диадема. Надпис не личи.
О. Конник надясно. Надпис не личи.
Пол. инв. №53. В изхвърлената пръст.
Лит.: R.I.C. IX, 23c.

20. Рим (IV-V в). AE, Д. 10-11 мм, Т. 1,15 г.
Л. Бюст на императора в профил надясно, с диадема. Надпис не личи.
О. Не личи.
Пол. инв. №25. Дълбочина 1,10 м; координати: от т. 1 - 4 м; от т. 2 - 5 м. От пласта, дрениран със строителна керамика и камъчета.

Византия

21. Юстиниан I (527-565 г.сл.Хр.). Константинопол, IV официна, 40 нумии. AE, Д. 28-29 мм, Т. 12,12 г, П. ↑↓.
Л. DN IVSTINVS/ PP AVG. Бюст на императора с диадема, насреща.
О. M, отгоре кръст, отдолу официна Δ, вляво отвесно ANNO, вдясно годината не личи.
Пол. инв. №31. Дълбочина 1,20 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 4 м, от т. 2 - 1,70 м.

22. Юстин II и София (565-578 г.сл.Хр.). Константинопол, 11 година, 40 нумии, препечатка. AE, Д. 28-33 мм, Т. 10,12 г, П. ↑↑.
Л. Юстин и София, седнали на трон, насреща. Надпис не личи.
О. M, отгоре кръст, в отреза CON, вляво отвесно ANNO, вдясно отвесно XI.
Пол. инв. №30. Дълбочина 0,83 м, квадрат 2; координати: от южния профил - 2 м, от северния - 2,3 м, от кота - 18,02 м.

23. Фока? (602-610 г.сл.Хр.). Тесалоники?, 3 година, 20 нумии. AE, Д. 19-22 мм, Т. 3,12 г, П. ↑→.
Л. Бюст на императора с брада и ниска корона, насреща, в лявата ръка държи мапа, в дясната - кълбо с кръст. Надпис не личи.
О. Голямо К. Вдясно III, вляво ANNO, отдолу - не личи.
Пол. инв. №29. Дълбочина 1,20 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 4,20 м; от т. 2 - 4,70 м.

24. Фока (602-610 г.сл.Хр.). Византия, Константинопол, 20 нумии. AE, Д. 23-25 мм, Т. 5,15 г, П. ↑→.
Л. Надпис не личи. Бюст на императора с брада и ниска корона, насреща, в дясната ръка държи мапа, в лявата - кръст.
О. Големи XX, в отреза KONГ.

Пол. инв. №28. Дълбочина 1,15 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 4,20 м, от т. 2 - 1,00 м.
Лит.: D. Sear, №642; D.O. II, 35; B.M.C. 48.

25. Византия, VI-VII в., 20 нумии. AE, Д. 19-22 мм, Т. 3,12 г, П. ↑→.
Л. Не личи.
О. Голямо К.
Пол. инв. №24. Дълбочина 1,60 м, в яма №7, с материали от XI в.; координати: от т. 4 - 4,00 м, от т. 5 - 2,00 м.

26. Константин X Дука (1059-1067). Константинопол, Фолис. AE, Д. 26-30 мм, Т. 8,3 г, П. ↑↓.
Л. Христос прав насреща, благославя с дясната ръка.
О. Евдокия и Константин държат помежду си лабарум върху голготски кръст.
Пол. инв. №19. Дълбочина 0,10 м, квадрат 1; координати: на 1,00 м от северния и на 2,40 м от западния профил.
Лит.: D. Sear, №1853; B.M.C. 1831.

27. Анонимен клас А-2 (XI в.). Византия, Константинопол, фолис. AE, Д. 28-33 мм, Т. 10,2 г, П. ↑↑.
Л. Медальон на Христос Емануил.
О. Надпис в четири реда:

-R-
IhSYS
XRISTYS
bASILEY
BASILE
-R-

Пол. инв. №26. Дълбочина 0,82 м, квадрат 4; координати: от т. 5 - 3 м, от т. 8 - 2,80 м.
Лит.: D. Sear, №1812.

България/Византия ?

28. XIV в., имитация, AE, Д. 18-18 мм, Т. 1,46 г, П. ↑↑.
Л. Двоен патриаршески кръст.
О. Радиално разположени неясни буквени знаци.
Пол. инв. №41. Дълбочина 0,60 м, квадрат 2; координати: в профила, от т. 5 - 1,80 м, от т. 6 - 3,10 м.

Венеция

29. XIV-XV в. AE, Д. 13-16 мм, Т. - 0,55 г, П. ↑↓.
Л. Крилат лъв в кръг, околовръст надпис.
О. Кръст в кръг, околовръст надпис.
Пол. инв. №40. Дълбочина 0,60 м, квадрат 2; координати: в профила, от т 5 - 1,80 м, от т. 6 - 3,10 м.

Турция

30. Мурад I (1362-1382), анонимен мангър. AE, Д. 15-17 мм, Т. 1,80 г.
Л. и **О.** Надписи на арабски.
Пол. инв. №39. Дълбочина 0,60 м, квадрат 2; координати: от т. 5 - 2,20 м, от т. 6 - 1,40 м.
Монетата е намерена непосредствено до следващите три монети на същия султан в обособен участък от 10 x 10 см, поради което ги определяме като колективна находка.

31. Мурад I (1362-1382), анонимен мангър. AE, Д. 13-15 мм, Т. 2,10 г.
Л. и **О.** Надписи на арабски.
Пол. инв. №33. Дълбочина 0,60 м по кота 18,09, квадрат - 2; координати: от т. 5 - 2,25 м, от т. 6 - 1,50 м.

32. Мурад I (1362-1382), анонимен мангър. AE, Д. 15-17 мм, Т. 1,25 г.
Л. и **О.** Надписи на арабски.
Пол. инв. №35. Дълбочина 0,60 м, квадрат - 2; координати: от т. 5 - 2,20 м, от т. 6 - 1,40 м.

33. Мурад I ? (1362-1382), анонимен мангър. AE, Д. 15-17 мм, Т. 0,52 г, счупена.
Л. и **О.** Надписи на арабски.
Пол. инв. №13. Дълбочина 0,60 м, квадрат - 2; координати: от т. 5 - 2,20 м, от т. 6 - 1,40 м.

34. Баязид II (1481-1512), акче от гр. Едирне (Одрин). AR, Д. 10-11 мм, Т. 0,74 г.
Л. и **О.** Надписи на арабски.
Пол. инв. №3. Дълбочина 1,10 м, на 0,30 м източно от т. 5.

35. Мангър XVI в. AE, Д. 10-12 мм, Т. - 3,12 г.
Пол. инв. №10. Дълбочина 1,50 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 2,40 м, от т. 2 - 4,40, във възрожденска яма.

36. Мангър XVII-XVIII ? в. АЕ, Д. 20-20 мм.
Пол. инв. №20. Координати: гроб № 1, описана е под №4 към гроба. Монетата е силно раздробена на 7 фрагмента.

37. Мангър XVII-XVIII в. АЕ, Д. 7-10 мм, Т. 0,1 г.
Пол. инв. №21. Дълбочина 0,60; координати: от т. 5 - 2,00 м; от т. 6 - 2,40 м, във фугите на зид. Монетата е раздробена на 3 фрагмента.

38. Баязид II (886-918 AH) (1481-1512), гр. Едирне, акче. AR, Д - 12-12 мм, Т. - 0,95 г.
Пол. инв. №11. Координати: квадрат 3, в насипа до рампата.

39. Абдул Меджид (1255 AH) (1839-1861), гр. Константиние, пет пари. АЕ, Д. 22-22 мм, Т. 5,20 г.
Л. и О. надписи на арабски и тугра.
Пол. инв. №9. Дълбочина 1,50 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 2,30 м, от т. 2 - 4,30 м, в яма заедно със следващите две монети на същия султан.

40. Абдул Меджид (1255 AH, доп. год. 2, т.е. 1257 AH) (1839-1861) точна година 1841, гр. Константиние, половин грош. AR, Д. 20-20 мм, Т. 1,30 г.
Л. и О. надписи на арабски.
Пол. инв. №38. Дълбочина 1,50 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 2,30 м, от т. 2 - 4,30 м, в яма заедно с монети № 39 и 41.

41. Абдул Меджид (1255 AH), (1839-1861 г.), гр. Константиние, една пара. АЕ, Д. 13-13 мм, Т. 0,54 г.
Л. и О. надписи на арабски, тугра.
Пол. инв. №37. Дълбочина 1,50 м, квадрат 1; координати: от т. 1 - 2,30 м; от т. 2 - 4,30 м, в яма заедно с монети №39 и 40.

42. Абдул Меджид (1255 AH), допълнителна година 4 (1839-1861 г.), точна година на отсичане 1842, гр. Константиние, половин грош. АЕ, Д. 20-20 мм, Т. 1,44 г.
Л. и О. надписи на арабски, тугра.
Пол. инв. №36. Дълбочина от кота - 18,52 м, квадрат 4; координати: върху възрожденския зид.

43. Абдул Меджид (1255 AH), допълнителна година 20 (1839-1861), точна година на отсичане 1858, гр. Константиние, пет пари. АЕ, Д. 27-27 мм; Т. 4,55 г.
Л. и О. надписи на арабски, тугра.
Пол. инв. №32. Намерена в насипа.

44. Абдул Азис (1277 АН), допълнителна година 7 (1861-1876 г.), точна година на отсичане 1867, гр. Масър (Египет), десет пари. АЕ, Д. 30-30 мм, Т. 4,66 г.

Л. и О. надписи на арабски, тугра.

Пол. инв. №8. Дълбочина 0,90 м, СЗ помещение; координати: от запад - 2,50 м, от север - 1,20 м. Намерена в основите на възрожденската къща.

45. Абдул Хамид II (1293 АН), допълнителна година 27 (1876-1909 г.), точна година на отсичане 1902, гр. Константиние, десет пари. АЕ, Д. 18-18 мм, Т. 1,70 г, има следи от удар с остър предмет.

Л. и О. надписи на арабски, тугра.

Пол. инв. №14. Дълбочина 0,60 м, квадрат 1, СЗ помещение: от запад - 3,00 м; северно - 1,00 м. Намерена върху основите на възрожденската къща.

46. XIX в., половин грош? АЕ, Д. 22-22 мм, Т. 1,00 г.

Л. и О. надписи на арабски не личат.

Пол. инв. №2. Дълбочина 0,40 м, квадрат 2; координати: от запад - 2,50 м, от юг - 2,00 м. Намерена върху подовото ниво на възрожденската къща. Монетата е счупена на четири парчета, продупчена и горяла.

47. XIX в., АЕ.

Л. и О. надписи не личат.

Пол. инв. №17. Дълбочина 0,75 м, квадрат 1; координати: от запад - 0,40 м; от север - 1,20 м. Намерена върху подовото ниво на възрожденската къща в СЗ помещение. Монетата е счупена на десетки парченца и има следи от въглени, т.е. е горяла.

Румъния

48. 5 бани, 1880 г. Cu, Д. 25-25 мм, Т. 4,55 г, П. ↑↓.

Л. Глава на Карол, гологлав наляво, околовръст KAROLI DOMNUL/ ROMANIEI, под шията KULIRICE.

О. Герб на Румъния. В средата от двете страни 18/80, отгоре ROMANIA, отдолу 5 bani, вляво пред 5 - знак, вдясно след bani - черта (|).

Пол. инв. №12. Дълбочина 0,20 м, квадрат 1; координати: от западния профил - 0,00, от юг - 1,30 м, върху горели въглени.

49. 2 бани, 1880 г. Cu, Д. 20-20 мм, Т. 1,92 г, П. ↑↓.

Л. Глава на Карол гологлав наляво, околовръст KAROLI DOMNUL/ ROMANIEI под шията KULIRICE.

О. Герб на Румъния. В средата от двете страни 18/80, отгоре ROMANIA, отдолу 2 bani, вляво пред 2 - знак, вдясно след bani - черта (|).

Пол. инв. №7. Дълбочина 0,20-0,40 м, квадрат 1.

Австро-Унгария

50. XIX в., увеселителен корабен жетон. Месинг, Д. 30-30 мм, Т. 2,52 г.

Л. Двуглав орел с корона, с десния крак държи меч, на гърдите щит, украсен с вертикални линии, околовръст надпис: L.CH.LYPHSRECH_N, FENNIS FABRIK. Изображението е оградено с радиални успоредни чертички.

О. Дъбов венец, в средата в два реда SPIEL
MARKE

Околовръст радиални чертички.

Пол. инв. №22. Дълбочина 0,30 м, квадрат 2; координати: от северния профил - 1 м, от изток - 2 м. Дупчена и носена като "пендара".

51. XIX в., увеселителен "корабен жетон". Месинг, Д. 12-13 мм, Т. 0,35 г, П. ↑ →.

Л. Звезди и небе в кръг, околовръст надпис T.C.CERN_ER*.RE___PIE.

О. Кораб с платна, вляво и вдясно надпис PLUS/ULTRA.

Пол. инв. №4. Дълбочина 0,50 м, квадрат 2; между точки 5 и 2, от т. 5 - 1,40 м, на юг от т. 2.

52. XIX в., увеселителен "корабен жетон". Месинг, Д. 13-14 мм, Т. 0,41 г.

Л. Звезди и небе в кръг, околовръст надпис ION.LEVER.RPCH.VPE.

О. Кораб с платна, вляво и вдясно надпис PLUS/ULTRA.

Пол. инв. №15. Дълбочина - на повърхността, квадрат 1, на СЗ ъгъл.

България, Трето българско царство

53. 5 стотинки, 1912 г., отсечена в Кремниц, Австро-Унгария. Медно-никелова сплав, Д. 17-17 мм, Т. 2,91 г.

Л. Герб, околовръст надпис *БЪЛГАРИЯ* СЪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА. Вътрешен плътен кръг и външен кръг от звездички.

О. В три реда: 5/стотинки/1912 г. Изображението във венец, околовръст зрънчест кръг.

Лит.: Р. Каменов, 1983, №33.

Пол. инв. №5. Дълбочина до 0,20 м.

54. 1 лев, 1925 г., отсечена в Кремниц, Австро-Унгария. Медно-никелова сплав, Д. 20-20 мм, Т. 2,86 г.

Л. Герб, отгоре БЪЛГАРИЯ, встрани и под герба СЪЕДИНЕНИЕТО ПРАВИ СИЛАТА. Зрънчест кръг до ръба на монетата.

О. В четири реда: 1/лев/1925 г./вълнообразна черта. Изображението във венец, околовръст зрънчест кръг.

Лит.: Р. Каменов, 1983, №55.

Пол. инв. №6. Дълбочина до 0,20 м, на 0,70 м западно от т. 8, в пространството, където е разположена шаронската къща.

СЪКРАЩЕНИЯ

B.M.C. = W. Wroth, Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum (London, 1966)
D.O. = A. R. Bellinger, P. Grierson, Catalogue of Byzantine in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Washington D.C.
Vol. II. Phocas - Theodosius III, by P. Grierson, 1968.
Vol. III. Leo III - Nicephorus III, by P. Grierson, 1973.
D. Sear = D. Sear, *Roman coins and their values* (London, 1983)
E. T. Newell, 1938 = E. T. Newell, *The Coinages of the Eastern Seleucid Mints*, New York, 1938.
RIC = *Roman Imperial Coinage*,
Vol. III. Antoninus Pius - Comodus, by H. Mattingly and E. A. Sydenham (London, 1930)
Vol. IX. Valentinian I - Theodosius I, by J. W. E. Pearce (London, 1951)
Й. Юрукова, 1992 = Й. Юрукова, *Монетите на тракийските племена и владетели,* С., 1992.
Н. Мушмов, 1912 = Н. Мушмов, *Античните монети на Балканския полуостров и монетите на българските царе*, С., 1912.
Р. Каменов, 1983 = Р. Каменов, *Български монети 1880-1980*, С., 1983.

БЕЛЕЖКИ

1. Автори на каталога са В. Мутафов и А. Койчев, автор на статията - А. Койчев.
2. Спасителните разкопки с ръководител Елка Дочева от НИМ, консултант д-р Диана Гергова от АИМ-БАН, заместник-ръководител Момчил Кузманов, докторант на АИМ, Атанас Койчев, докторант на Шуменския университет, Васил Мутафов, Красимира Костова от НИМ, Мая Димитрова от ИМ — Ловеч, както и студенти от НБУ, бяха проведени през месеците юли-октомври 2000 г. в Ахтопол, ул. Черно море, № 24, в двора на семейството на Елена и Драгомир, които оказаха изключително съдействие на екипа. Мястото е почти в естествения център на полуострова, на една от най-високите точки.
3. А. Койчев, В. Мутафов, ‘Нумизматични и археологически наблюдения в Авлеотейхос — Агатополис според стратиграфията на сондаж I от 1999 г.’, Нумизматични изследвания, 1-2/ 1999, с. 3-14.
4. Пак там.

M 1:1

M 2:1

1

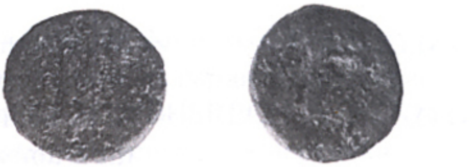

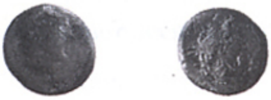

2

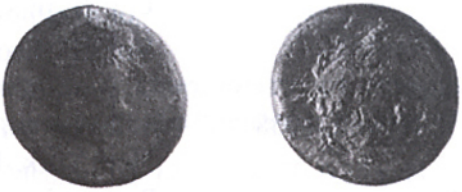

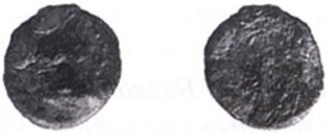

3

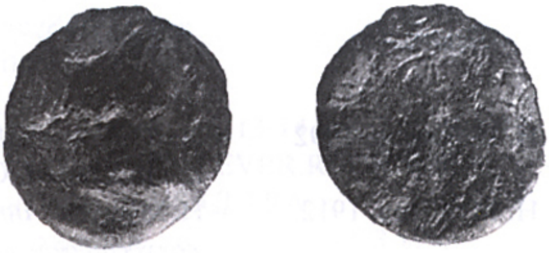

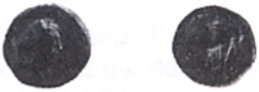

4

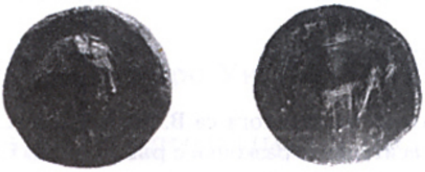

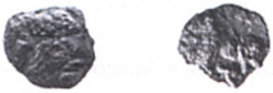

5

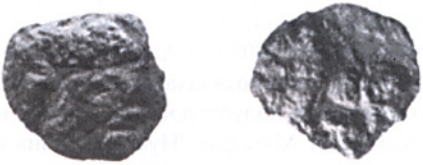

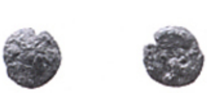

6

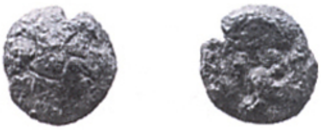

M 1:1

7

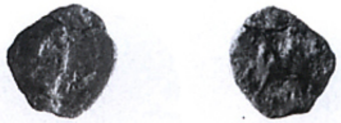
M 2:1

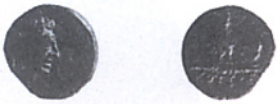
M 1:1

9

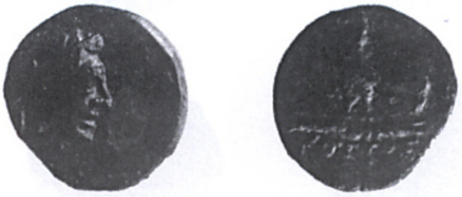
M 2:1

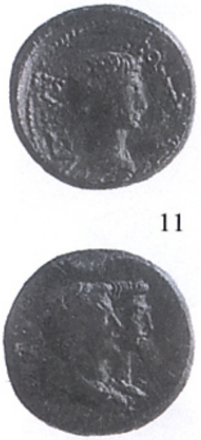
11

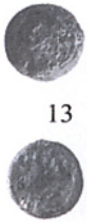
13

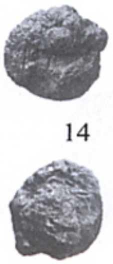
14

15

16

17

18

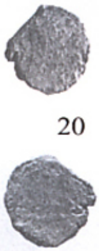
20

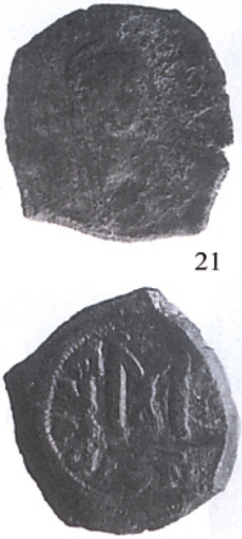
21

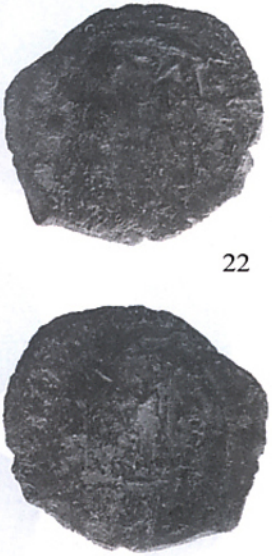
22

Монетите от № 11 до № 54 са в мащаб 1:1

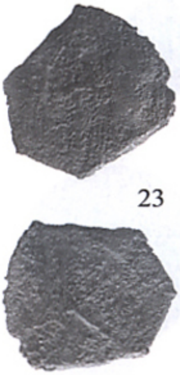

23

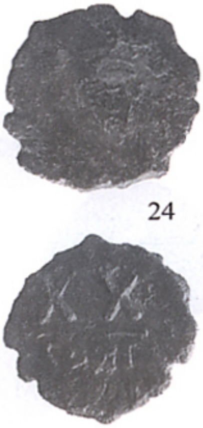

24

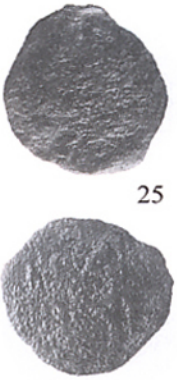

25

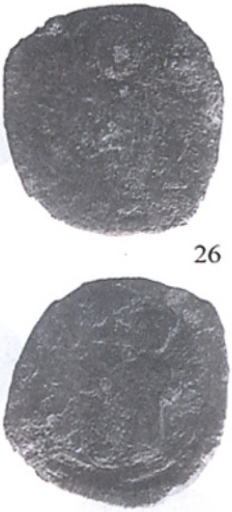

26

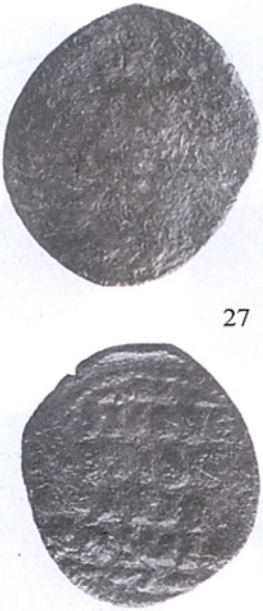

27

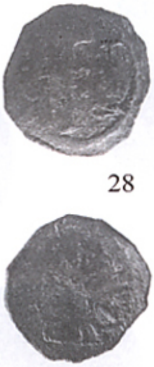

28

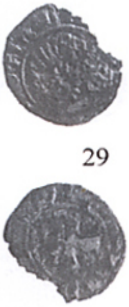

29

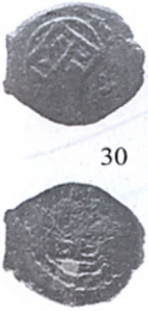

30

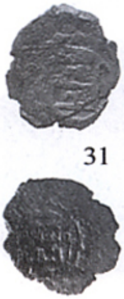

31

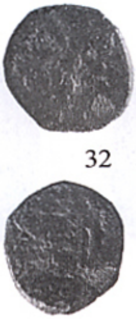

32

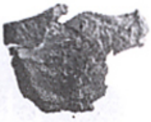

33

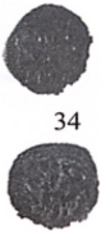

34

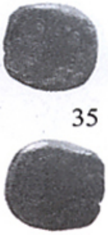

35

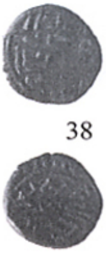

38

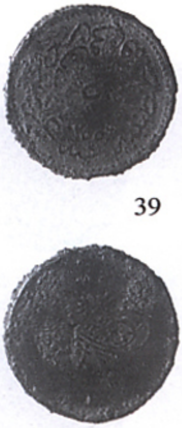
39

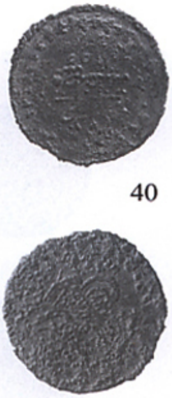
40

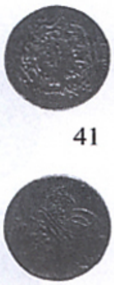
41

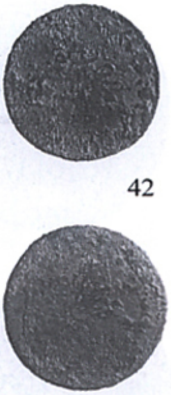
42

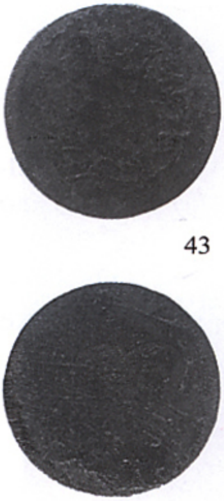
43

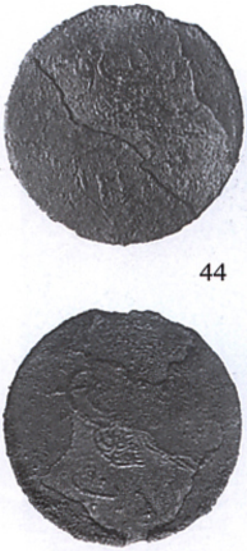
44

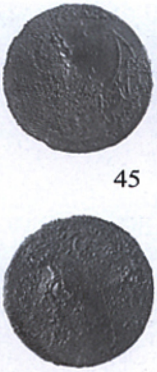
45

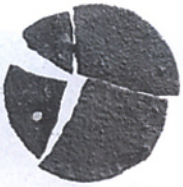
47

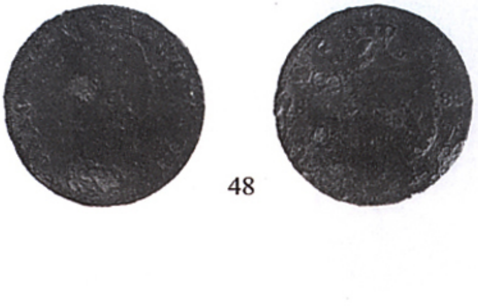
48

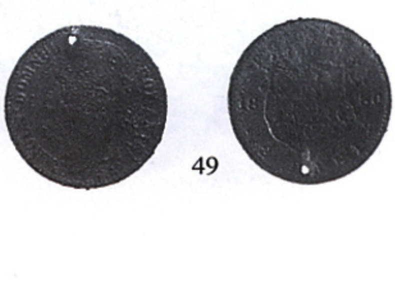
49

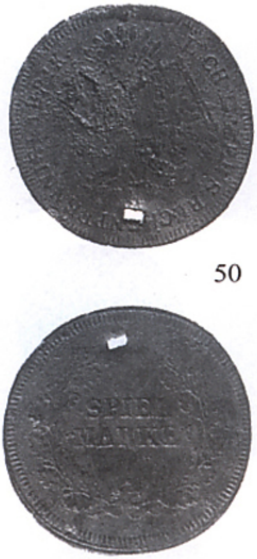

50

51

53

54

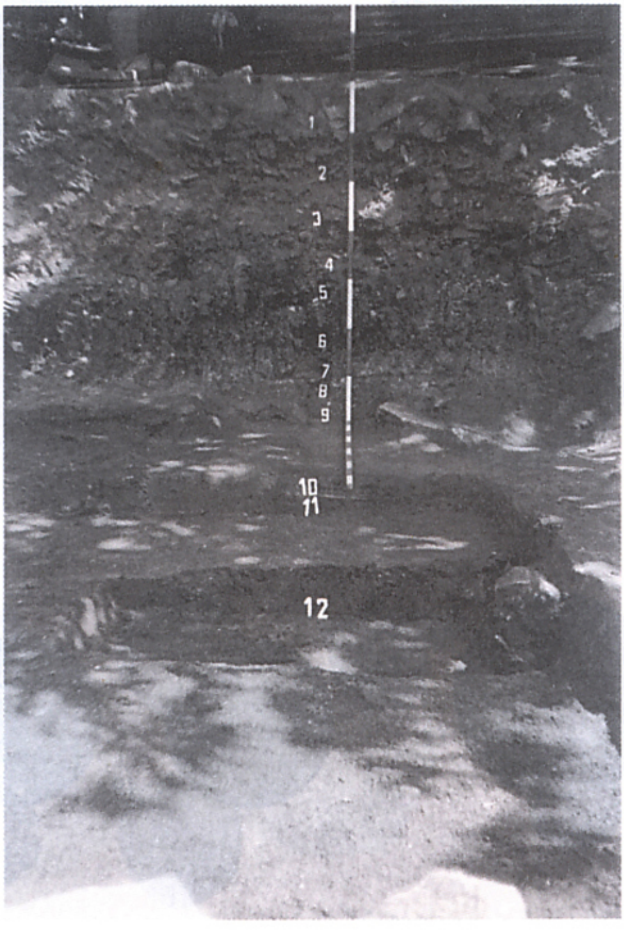
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Стратиграфски профил

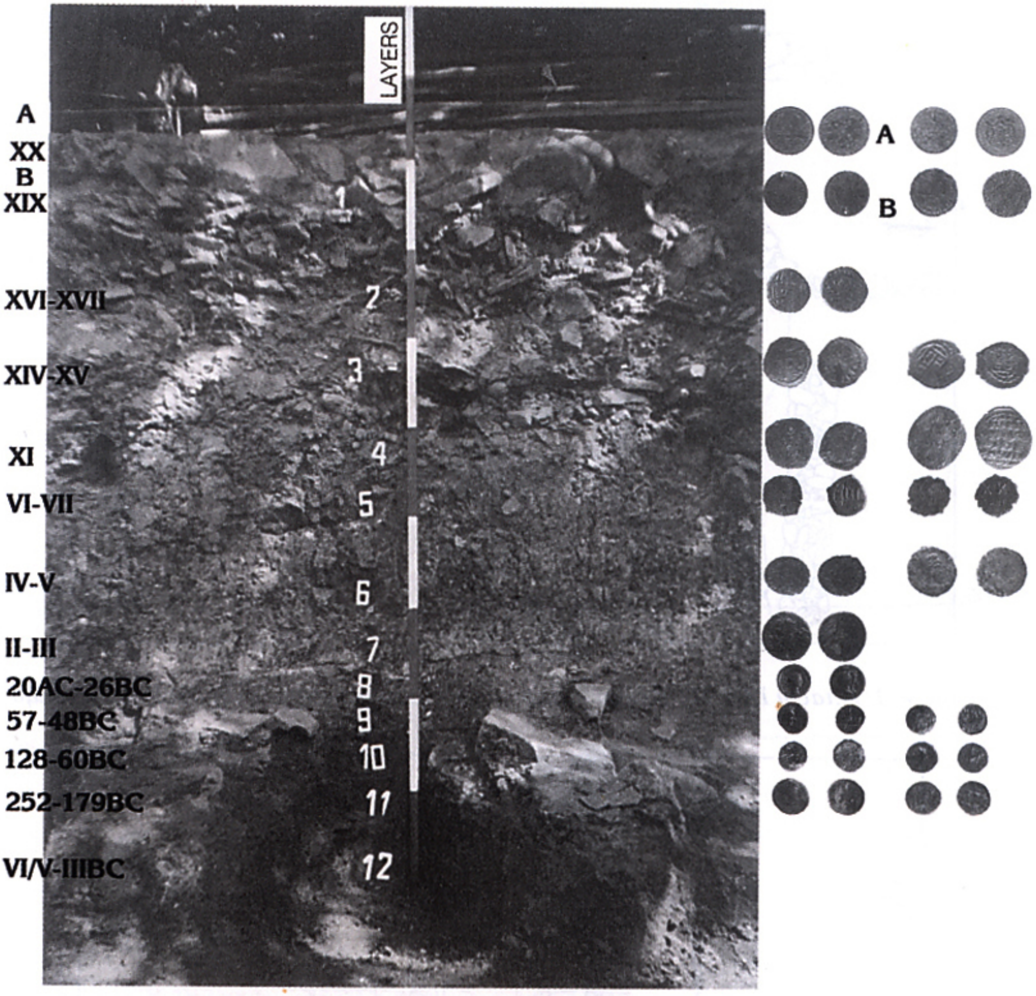
LAYERS
A
XX
B
XIX
1
XVI-XVII
2
XIV-XV
3
XI
4
VI-VII
5
IV-V
6
II-III
7
20AC-26BC
8
57-48BC
9
128-60BC
10
252-179BC
11
VI/V-IIIBC
12
A
B

Стратиграфски профил и нумизматични материали от различните пластове

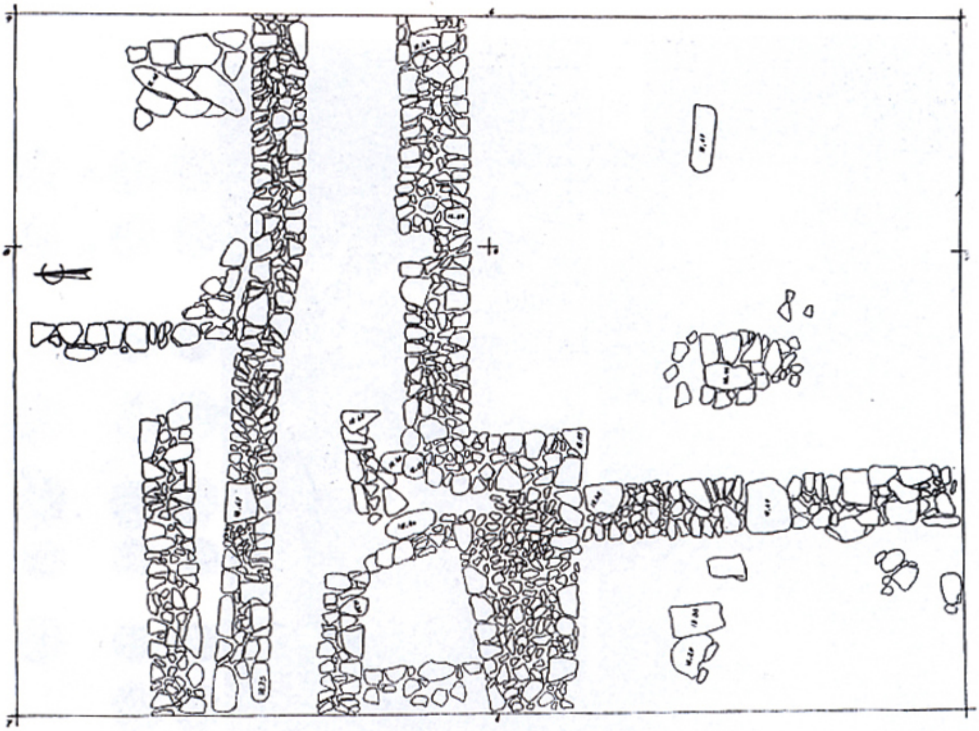

Чертеж 1. Пласт IА и IБ. Вляво - шаронска къща, вдясно - възрожденска къща

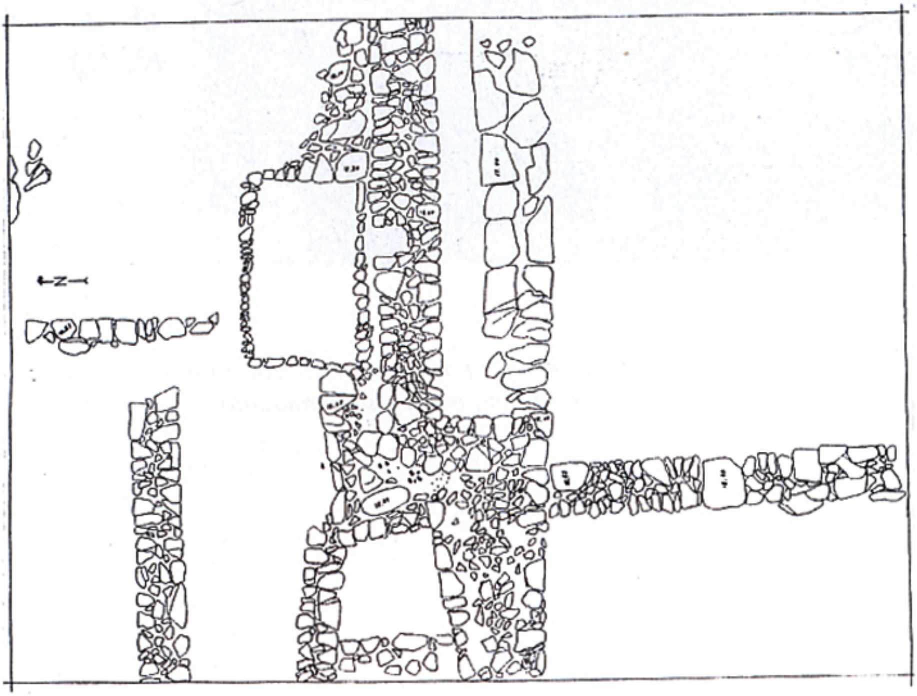

Чертеж 2. Архитектура от пластове IА, IБ и III.

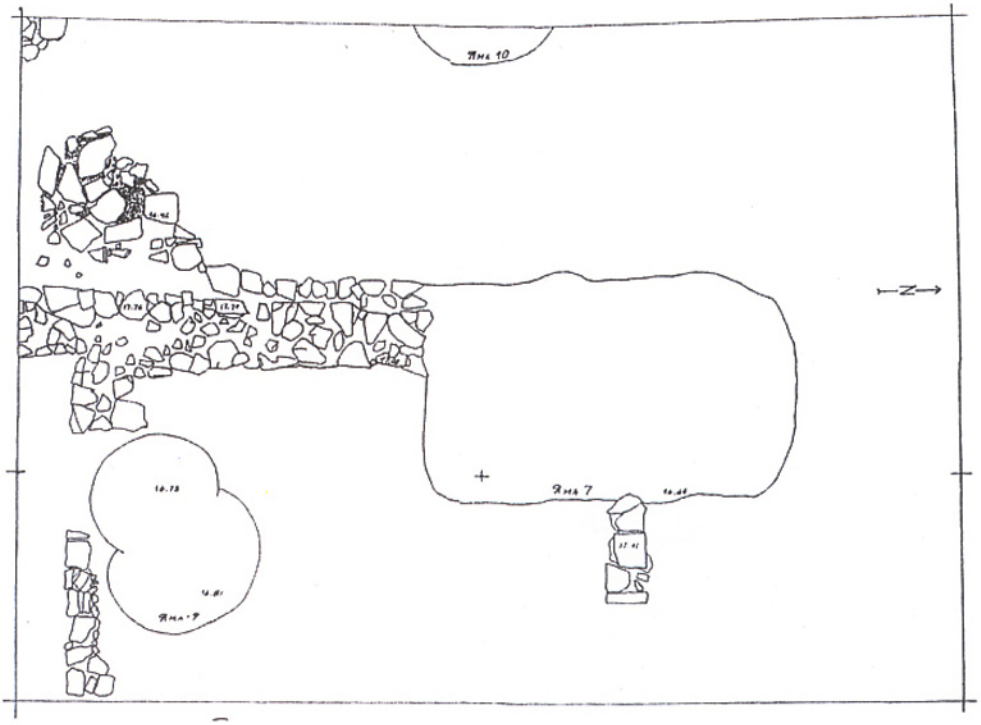
Яма 10
17.76
Яма 7
17.41
Яма 9
N

Чертеж 3. Пласт X

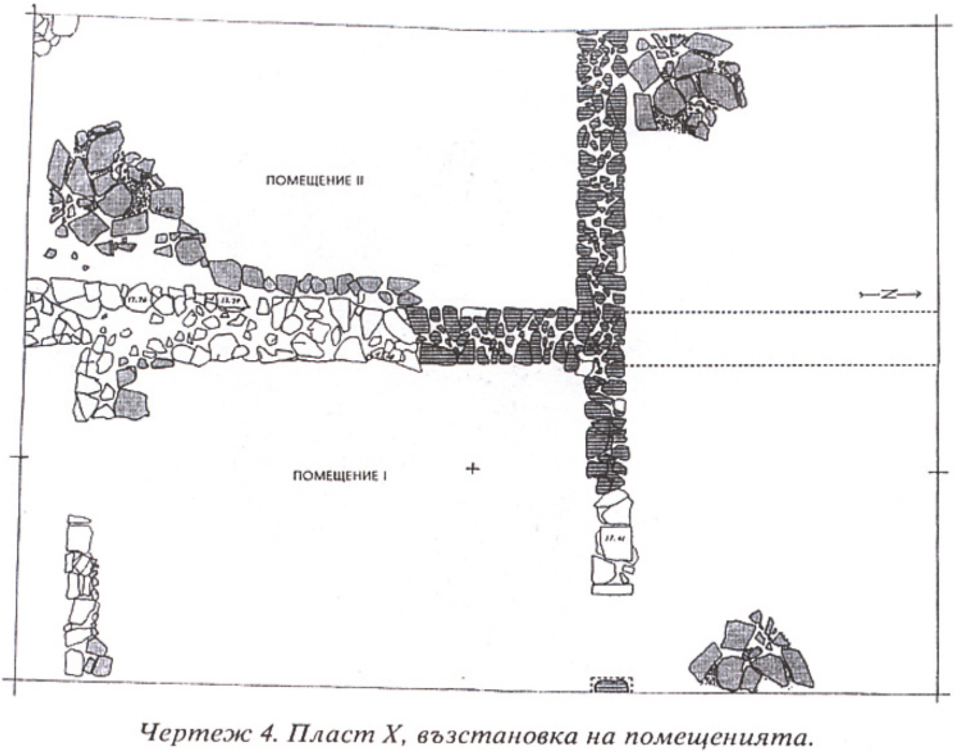
ПОМЕЩЕНИЕ II
ПОМЕЩЕНИЕ I
17.76
17.41
N

Чертеж 4. Пласт X, възстановка на помещенията.

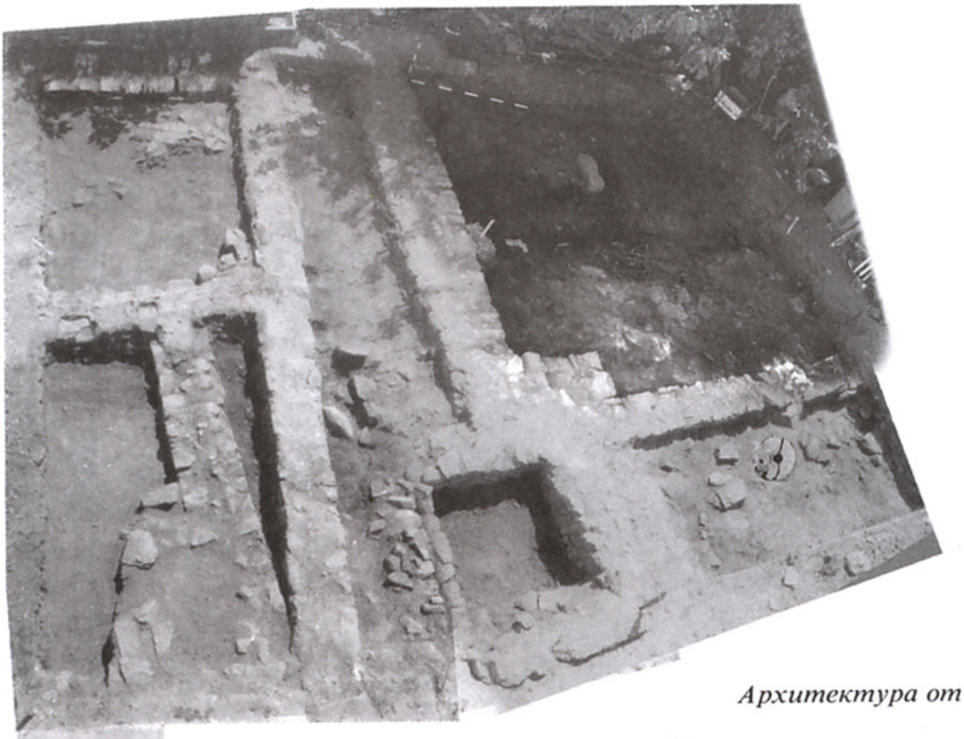

Архитектура от пласт I

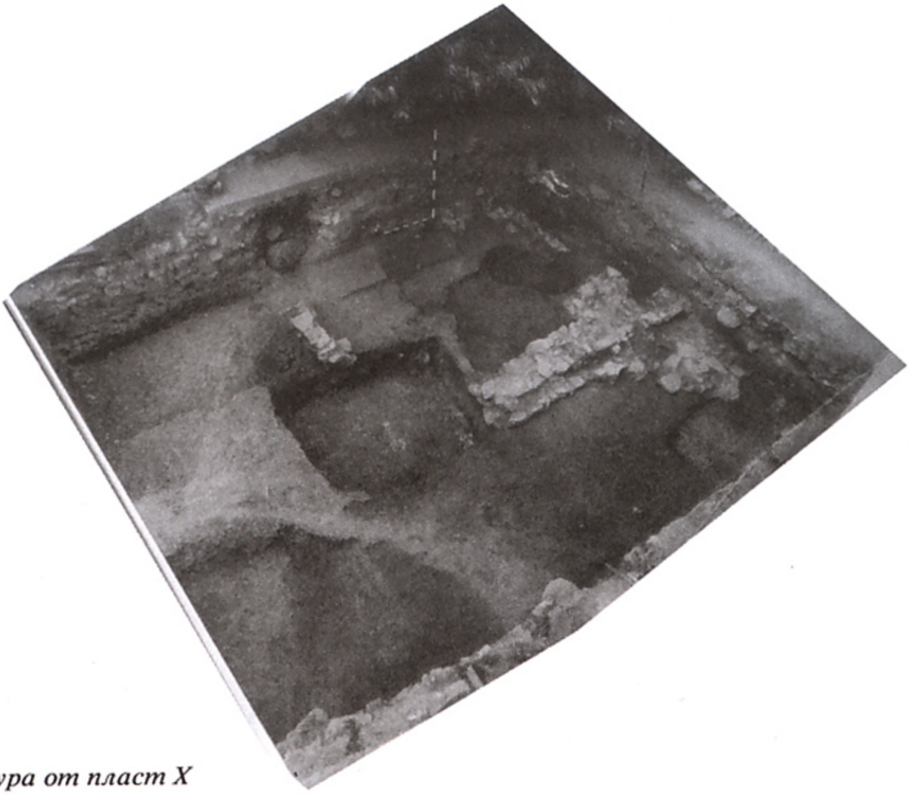

Архитектура от пласт X

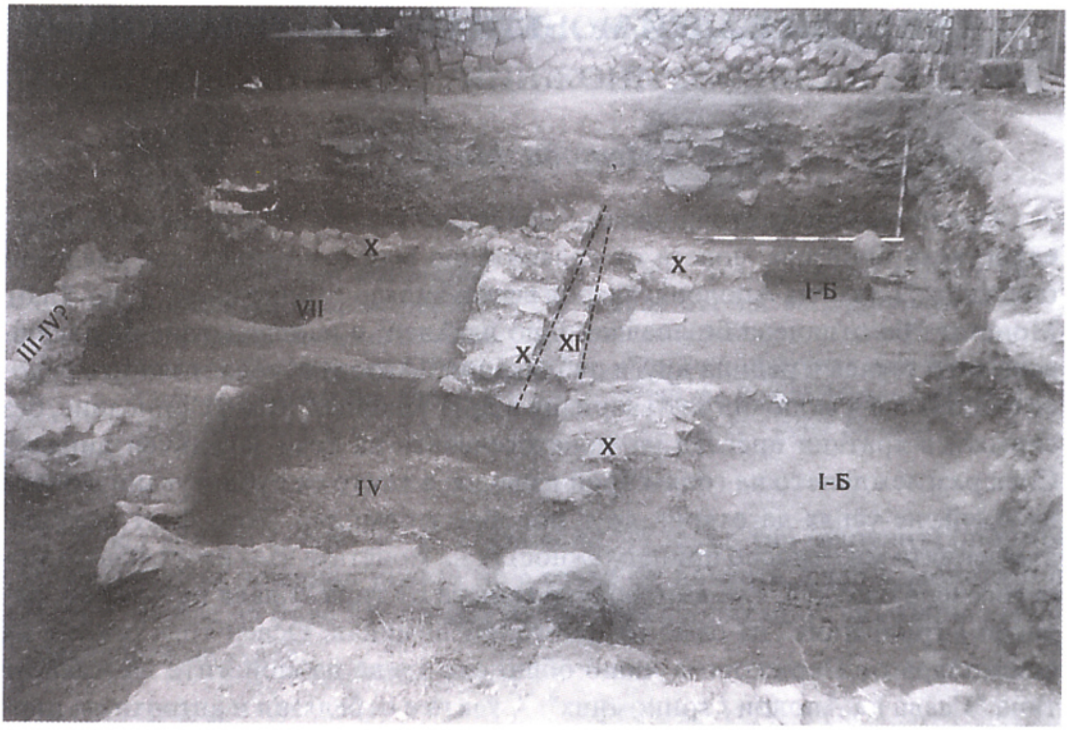

Архитектура от пластове
I Б, III, IV, VII, X и XI

NUMISMATIC AND ARCHAEOLOGICAL RESULTS FROM THE EXCAVATIONS AT AULAIOTEICHOS – AGATHOPOLIS IN 2000

Atanas Koychev, Vasil Moutafov

The town of Akhtopol is located on the west coast of the Black Sea.

The excavations that were performed in 2000 yielded results of greatest importance about the entire stratigraphy of the settlement.

Archaeological strata and the numismatic material are both in almost perfect corroboration with our preliminary observations on the basis of coins concerning the stratigraphy and the basic historical periods in the development of the settlement life on the Akhtopol Peninsula.

The newly found in the probing coins that are placed in certain stratigraphic context, make the statistical observations up to now precise and outline more clearly the sequence and intensity of the coin circulation in the town during the Antiquity and the Middle Ages.

СЯКЪЛ ЛИ Е АДЕЙ МОНЕТИ ОТ ТИПА “ГЛАВА НА АПОЛОН НАЛЯВО/ТРИНОЖНИК” ОТ МАЛЪК НОМИНАЛ?

Методи Манов

Преди години на страниците на списание “Векове” бе публикувана една-единствена бронзова монета от сравнително малък номинал със следното описание: “Глава на Аполон с лавров венец, наляво / триножник”[1] (обр. 1а,б). Монетата бе отдадена безапелационно на Адей[2] и впоследствие бе включвана като такава в редица други публикации[3]. Авторът на настоящите редове също беше я включил като вариант и друг номинал (само с описание, без снимка) в краткия преглед на монетосеченето на този загадъчен династ[4]. След разглеждането на голям брой издания, в които са публикувани монети на Адей, не успях да открия друг подобен екземпляр. Този факт подсили съмненията ми относно принадлежността на монетата към интересното монетосечене на Адей, тъй като всички монети от типа “Глава на Аполон, надясно / триножник” са само от най-голям номинал. Освен това стилът на екземпляра от Париж няма нищо общо със стила на монетите на Адей от типа “Глава на Аполон / триножник”. А както е отбелязал и авторът на първата публикация на този екземпляр - при него липсват монограми[5]. Така представените обстоятелства не говорят в полза на идентификацията на този екземпляр като монета на Адей.

При обстоен преглед на редица монетосечения успях да установя следното. Въпросната монета от малък номинал не принадлежи към монетосеченето на Адей, а най-вероятно е автономна емисия на град Сестос в Тракийския Херсонес[6] (обр. 2а,б). Единствено при прегледа на голям брой публикувани монети на този град установих, че такива емисии - точно от номинала и типа “Глава на Аполон с лавров венец, наляво / триножник” - са сечени именно в Сестос, при това в по-късен период от времето на управление на Адей (ок. 255 - 241/240 г.пр.Хр.)[7], т.е. след средата на II в.пр.Хр. и вероятно чак до средата на I в.пр.Хр.[8] Именно при тези емисии на Сестос върху аверса на монетите се появява и характерен зрънчест кръг, какъвто изобщо липсва върху монетите на Адей. Поради недостатъчно добрата снимка на гипсовия отпечатък на екземпляра, съхраняван в Париж и представян досега като “монета на Адей”, вероятно е допусната грешка при виждащата се до известна степен част от легендата. При четене в едно направление остатъците от букви заблуждават, че се оформя ΑΔΑΙ, а всъщност те трябва да се гледат точно под 180^0 и на практика се разчитат като ΤΙΑ, т.е. втората част от легендата ΣΗΣ - ΤΙΑ. При някои екземпляри от тези емисии на Сестос е изписано само ΣΗΣ - ΤΙ, но е добавена и допълнителна буква - като монограм (?) или пък символ[9].

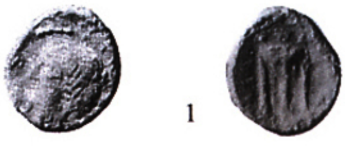

1

Обр. 1а,б. Бронзова монета от Нумизматичния кабинет в Париж, приписвана досега на Адей.
Fig. 1a,b. The bronze coin from Cabinet des Médailles, Paris, ascribed up to now to Adaeus.

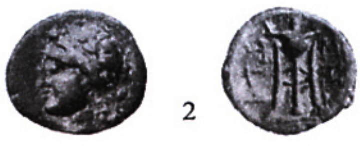

2

Обр. 2а,б. Бронзова монета на град Сестос от Британския музей. (B.M.C. 3.11 - по Д. Сиър).
Fig. 2a,b. A bronze coin of Sestos from the British Museum (B.M.C. 3.11 - after D. Sear).

След всичко казано дотук става ясно, че такъв тип (вариант) бронзови монети в този номинал никога не е сечен от династа Адей и монетата от Париж трябва да бъде изключена от бъдещи публикации, свързани с монетосеченето на Адей.

БЕЛЕЖКИ

1. **К. Димитров.** Нови нумизматични данни за локализирането и датировката на династа Адей. - Векове, 1984, 3, с. 14.
2. Пак там.
3. **K. Dimitrov.** Studies of the Numismatic Material Found at Seuthopolis: Problems, Research Methods and Basic Conclusions. - ANSMN, 32, 1987, 1-10, pl. 1, No. 18; Frappes dynastiques en Thrace au début de l'époque Hellénistique. Ateliers et production. - Numismatica Lovaniensia, 7, 1987, 31-38, pl. 1, No. 2.
4. **М. Манов.** Проблеми на монетосеченето в Тракия. С., 1999, с. 6 с бел. 3 там.
5. **К. Димитров.** Нови нумизматични данни..., с. 14.
6. B.M.C. 3. 11.
7. За тази датировка на управлението на Адей вж. **М. Манов.** Цит. съч., 5-28.
8. SNG Copenhagen, 1943, Thrace, II, pl. 18, No. 940, 941.
9. Ibidem.

DID ADAEUS STRUCK COINS OF THE TYPE "HEAD OF APOLLO LEFT/TRIPOD" OF A SMALL DENOMINATION?

Metodi Manov

The paper discusses a bronze coin specimen of small denomination kept in Cabinet des Médailles in Paris (inv. No. 750), of the following description: "Head of Apollo left / tripod, legend - AΔAI (?). It was presented for the first time by K. Dimitrov as a new variant and denomination of bronze coin of Adaeus (fig. 1a,b).

However, the review of many of publications, where coins of Adaeus are included, did not show any other coin of the same type (variant) and denomination. More, the lack of monograms on the specimen discussed and the different style of the images on both sides of this coin led the author to the following conclusions: 1. This specimen from Paris does not belong to the coinage of Adaeus; 2. Bronze coins of the same type and denomination - matching in style, were struck only by the ancient town of Sestus (fig. 2a,b) on the Thracian Chersonese, and in a later epoch - about the middle and the end of 2nd century BC - than the period of ruling of Adaeus (c. 255 - 241/240 BC). The legend on these coins of Sestus is either ΣΗΣ - ΤΙΑ or ΣΗΣ - ΤΙ.

Considering all these facts, the author thinks that this coin - the specimen from Paris - should not be included from future publications concerning the rich and very interesting bronze coinage of Adaeus.

НЕПУБЛИКУВАНИ МОНЕТИ НА НИКОПОЛИС АД НЕСТУМ

Нина Христова

Никополис ад Нестум е основан от император Траян в чест на победата му над даките в 106 г.сл.Хр. върху старо тракийско селище край днешното село Гърмен, Благоевградско. През римската и ранновизантийската епоха Никополис ад Нестум е най-значителният град на територията между реките Струма и Места. Никополис ад Нестум е сред петте по-стари тракийски селища в провинция Тракия - Сердика, Пауталия, Никополис ад Нестум, Топир и Анхиало, които при император Траян (98-117 г.) получават това родово име (от MARCVS VLPIVS TRAIANVS).

Монетите на града се срещат рядко в колективните монетни находки от римската епоха, а музейните сбирки съдържат сравнително малък брой монети на Никополис ад Нестум. Това затруднява проучванията и монетосеченето на града е отразено в съвременната историческа и нумизматична литература твърде ограничено. Все още единственият труд, в който са каталогизирани монети на Никополис ад Нестум остава този на Н. Мушмов[1], където са описани двадесет и седем монети (не са илюстрирани с фотоси). При всичките неточности и непълноти той остава единствена база за сравнение при публикуване на нови типове.

В настоящата публикация се включват единадесет неизвестни досега монетни типове на Никополис ад Нестум, подбрани от две частни колекции. При определянето на монетните типове, изображения и надписи се опирахме, освен на Н. Мушмов, на проучванията на Й. Юрукова[2] и на Д. Ботева[3], както и на експертизите, направени в Софийско нумизматично дружество.

Всички монети на Никополис ад Нестум носят на реверса надпис, включващ родовото име Улпия:

ΟΥΛΠΙΑC ΝΙΚΟΠΟΛΕ(Є)ΩC ΠΡΟC ΜΕ(Є)CΤΩ *

/Улпиа Никопол на Места/

Монетите, публикувани тук, са: на Каракала - пет нови типа и на Гета - шест нови типа.

Монетите с Каракала на аверса имат надпис:

ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΚΑΙCΑΡ Μ ΑΥΡΗΛΙΟC ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC

/Автократор Цезар Марк Аврелий Антонин/

Всички портретни изображения на Каракала (198-217 г.) от известните досега монети на Никополис ад Нестум са сходни и отговарят на индивидуалните черти на императора в периода около и след 210 г. (малко преди, по време и непосредствено след съимператорството с Гета). Образът на Каракала върху аверса на монетите, сечени в Никополис ад Нестум, е най-малко от три различни лицеви матрици. Портретът на Каракала от едната матрица е предаден в профил надясно, с къса коса и брада. Второто портретно изображение е бюст на Каракала, обърнат наляво, с енергичен и напрегнат израз на лицето. Третият портрет на Каракала, обърнат надясно, се характеризира с къдрави коси и по-дълга, също къдрава брада. Сред представените тук монети на Каракала има портретни изображения и от трите матрици.

---

* В скоби е поставена буквата, която има два варианта на изписване.

На реверса на едната монета на Каракала, е изобразена Артемида, позната от монетосеченето на другите провинциални градове в Тракия. Фигурата на Артемида е обърната наляво и е предадена с динамични линии, създаващи усещане за дълбочина както на обемите на самата фигура, така и на пространството, в което тя се намира. Иконографията е традиционна за образа на богинята: Артемида е в къса туника, с колчан на гърба, в лявата ръка държи лък, а в дясната - стрела; до краката ѝ е изобразено тичащо куче.

Два от публикуваните монетни типове са с изображения на здравоносни божества: Асклепий и Хигия. Асклепий и Хигия принадлежат към популярните божества от римското провинциално монетосечене по днешните български земи. Асклепий е представен прав, с открити гърди, брадат, гледа наляво. Мантията му е прехвърлена през лявото рамо. В дясната си ръка държи яйце, което подава на змията, увита на тоягата му.

Монетата с Хигия на реверса (права, гледа надясно, в дълъг хитон, с лявата си ръка държи патера, от която храни змия) е в два варианта, които се различават единствено в надписа:

ç ΟVΛ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩC ΠΡ ΜΕCΤΩ
ç ΟVΛ Π ΝΙΚΟΠΟΛΕΩC ΠΡΟC ΜΕCΤΩ

Върху една от монетите с образ на Каракала, които се публикуват за първи път, е изобразен Хермес в цял ръст, с глава, обърната наляво. В дясната си ръка държи кесия, а в лявата - кадуцей.

Една от публикуваните тук монети на Никополис ад Нестум с Каракала на аверса има изобразен речен бог на реверса. Персонификации на реки във вид на полулегнали мъжки фигури, покрай които тече реката, са разпространени в монетосеченето на източните римски провинции. В случая речният бог се явява персонификация на реката Места. Иконографията на речния бог е същата като при персонификациите на реките Дунав, Искър, Тунджа, Марица в монетосеченето на други римски градове от същия период.

Представени са шест монети на Гета (209-212), които се публикуват за първи път. Портретът на Гета е отпечатан от общо две матрици. Двете портретни изображения са сходни по начин на трактовка на индивидуалните черти и се различават повече по стила: едното изображение е по-обобщено в предаването на късата коса и при него Гета е голобрад (или с много малка брада), а при другото косата е къдрава и има също така къдрава и по-дълга брада. Върху аверса се изписва:

АVТ К П СЕПТІМІОС ГЕТАС СЕВ

/Автократор Цезар Публий Септимий Гета Севаст/

Монетите са отсечени в периода 210-211 г., когато Гета е съимператор заедно с Каракала. Една от тях има на реверса образа на Артемида в ход наляво, която е идентична с тази от монетата на Каракала. Същото се отнася и за монета с Еквитас на реверса, както и за един екземпляр с Фортуна на реверса. Възможно е да са използвани едни и същи матрици за реверсните печати на монетите на Гета и Каракала. За първи път се публикува монетата Гета с Еквитас на реверса. Женската фигура е права, гледа наляво; облечена е в дълъг хитон. В дясната си ръка държи везни, а в лявата - рог на изобилието. Също за първи път се публикува и монетата с Фортуна на реверса: права, с калатос на главата, гледа наляво. Облечена е в дълъг хитон. В дясната си ръка държи корабно кормило, а в лявата държи рог на изобилието.

В два варианта се явява Арес на реверса на непубликувани досега монети на Гета. Известни са монети на Каракала, сечени в Никополис ад Нестум, с изображение на Арес: върху единия екземпляр главата на Арес е обърната надясно и лявата ръка, държаща щита е встрани; на другия - главата е наляво, а ръката с щита е обърната надолу. Изображенията на Арес върху новопубликуваните монети на Гета повтарят тези от монетите на Каракала. Една двойка матрици е послужила за отпечатване на реверсите на монетите и на Каракала, и на Гета.

Два варианта имат и монетите на Гета с Хигия на реверса. Различията са в надписа и в изображението на Хигия, което е от две различни матрици. Едната съвпада с матрицата, използвана и при монета на Каракала с Хигия.

Последната непубликувана монета на Гета има на реверса си речен бог, чиято иконография е подобна на тази от монетата на Каракала със същата персонификация.

Единадесетте публикувани тук монетни типа на Никополис ад Нестум могат да бъдат отнесени към един сравнително неголям период, 210-211 г., в границите на който е била активна монетарницата на града. Този период съвпада с активността на монетарниците в другите римски провинциални градове в Тракия и Долна Мизия.

БЕЛЕЖКИ

1. Вж. Н. Мушмов, *Античните монети на Балканския полуостров и монетите на българските царе* (София, 1912).
2. Вж. Й. Юрукова, *Монетосеченето на градовете в Долна Мизия и Тракия II-IIIв. Хадрианопол* (София, 1987), табл. 5 на с. 99 и табл. 6 на с. 110.
3. Д. Ботева, *Долна Мизия и Тракия в римската имперска система* (София, 1997).

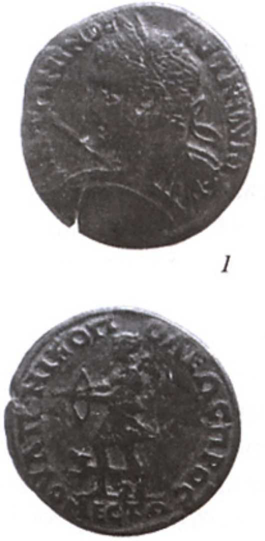

1

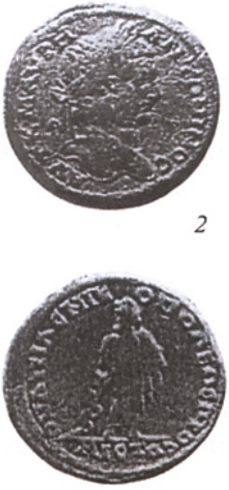

2

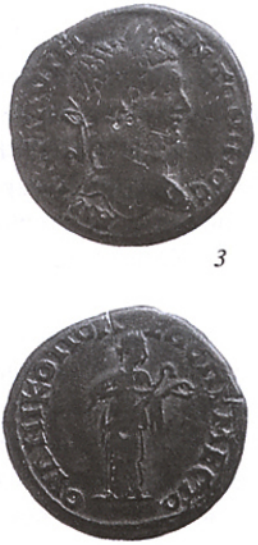

3

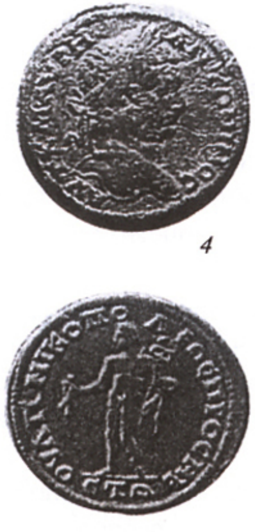

4

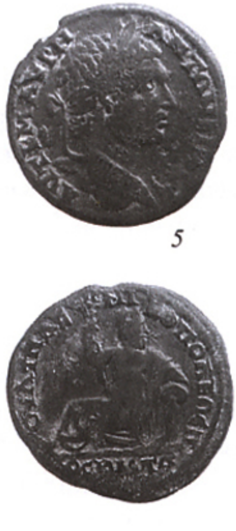

5

Обр. 1-5. Монети на Каракала:
1. Артемида на реверса; Д. 30 мм, т. 16,6 г; кол. Н. Х.
2. Асклепий на реверса; Д. 27 мм, т. 10,8 г; частна кол. в София.
3. Хигия на реверса; Д. 30 мм, т. 16,6 г; колекция на Н. Х.
4. Хермес на реверса; Д. 29 мм, т. 14,8 г; частна кол. в София.
5. речен бог на реверса; Д. 28 мм, т. 16,37 г; колекция на Н. Х.

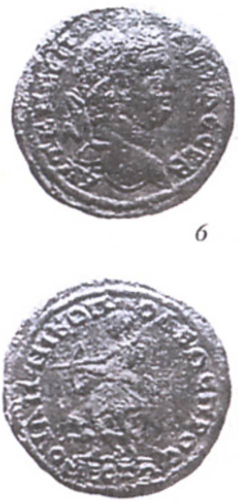
6

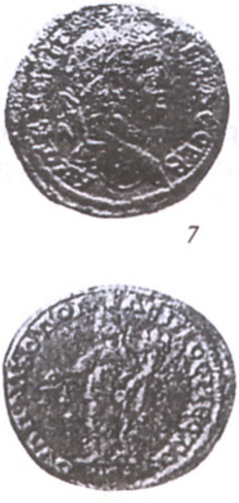
7

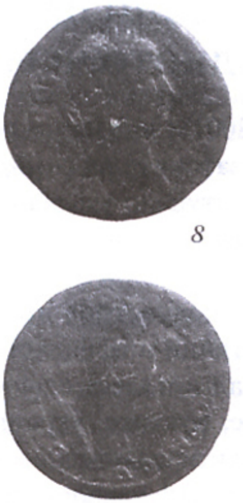
8

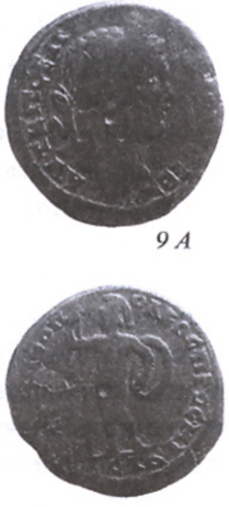
9 А

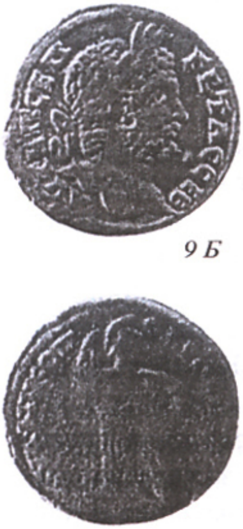
9 Б

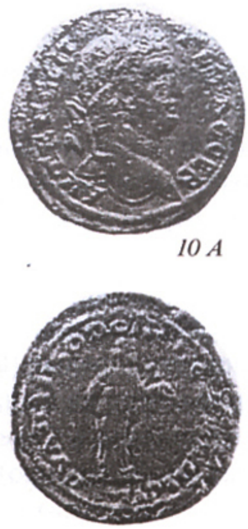
10 А

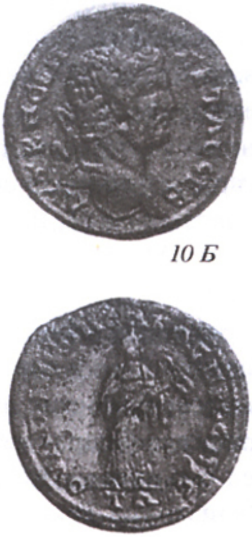
10 Б

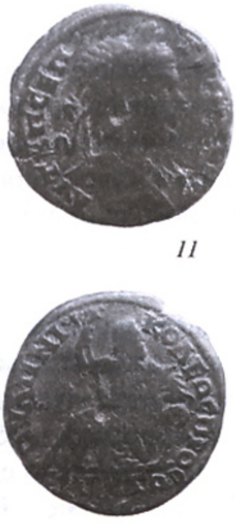
11

Обр. 6-11. Монети на Гета:
6. Артемида на реверса; Д. 28 мм, т. 12,37 г; частна кол. в София.
7. Еквитас на реверса; Д. 28 мм, т. 13,6 г; частна кол. в София.
8. Фортуна на реверса; Д. 29 мм, т. 14,2 г; кол. на Н. Х.
9А. Арес на реверса, обърнат наляво; Д. 28 мм, т. 14,6 г; частна кол. в София.
9Б. Арес на реверса, обърнат надясно; Д. 29 мм, т. 14,8 г; кол. на Н. Х.
10А. Хигия на реверса; Д. 29 мм, т. 13,7 г; частна кол. в София.
10Б. Хигия на реверса; Д. 30 мм, тегло 15,8 г; частна кол. в София.
11. речен бог на реверса; Д. 28 мм, тегло 15,3 г; кол. на Н. Х.

МЕЖДУНАРОДЕН СИМПОЗИУМ “НУМИЗМАТИЧНИ И СФРАГИСТИЧНИ ПРИНОСИ КЪМ ИСТОРИЯТА НА ЗАПАДНОТО ЧЕРНОМОРИЕ” ВЪВ ВАРНА

На 12 и 13. IX. 2001 г. във Варна се проведе международен нумизматичен симпозиум. Организаторите на симпозиума - Варненски археологически музей и Дирекция “Култура” към община Варна, имаха за цел да съберат на едно място нумизмати, археолози и историци, които работят върху проблеми от икономическата, политическата и културната история на източната част от Балканския полуостров през античността и Средновековието въз основа на нумизматични и сфрагистични данни. Интерес към предложената тема проявиха над петдесет специалисти от десет страни. За съжаление част от румънските, руските, украинските и турските учени, които имаха предварителни заявки за участие, не можаха да присъстват поради финансови затруднения или невъзможност да пристигнат навреме във Варна от провеждания малко преди това Втори понтийски конгрес в Анкара (Турция).

Изнесените от участниците доклади обхващаха широкия хронологически диапазон от VI в.пр.Хр. до XIV в. Заседанията се проведоха в две секции - антична и средновековна.

В античната секция се изнесоха петнадесет доклада. Бяха представени нови наблюдения върху тегловните системи, използвани от черноморските градове през архаичната епоха (Т. Щингл - Германия), значението на котвата като символ на Аполон (М. Лазаров), циркулацията на хемидрахми на Тракийски Херсонес в Тракия (Ю. Цветкова), циркулацията на месамбрийски монети в района на Берое (М. Минкова) и паралелното отсичане на част от късните емисии месамбрийски и одесоски тетрадрахми (И. Карайотов). Отново стана дума за месамбрийския декрет в чест на Садала (IGBulg. I 307) (И. Тодоров), за базилевса Спаратеса, управлявал в Североизточна Тракия непосредствено след смъртта на Лизимах (И. Лазаренко) и за селевкидското присъствие в Югоизточна Тракия според монетната циркулация в Аполония и Агатополис (А. Койчев и В. Мутафов). За някои моменти от дейността на градските монетарници в Бизантион и Одесос през елинистическата епоха говориха К. Маринеску (САЩ) и Ст. Топалов. Обобщени резултати от проучването на римски контрамаркирани монети от I в. представиха Е. Паунов и Р. Мартини (Италия). Присъствието на египетските божества Изида и Сарапис върху монетите на западнопонтийските градове беше коментирано от У. Петер (Германия). Определен интерес предизвикаха докладите на А. Минчев, Г. Дзанев и С. Торбатов, в които се разглеждаха късноантични тежести, използвани при проверка теглото на монети от благороден метал.

В средновековната секция бяха изнесени деветнадесет доклада. В. Иванов съобщи за нова находка от ранновизантийски монети, намерена недалеч от Варна, Д. Овчаров аргументирано отхвърли възможността монограма върху сребърния орел от Вознесенка (Украйна) в разгърнат вид да дава името на кан Аспарух, А. Пейков разгледа циркулацията на византийски монети от VIII-IX в. в Североизточна България, а П. Георгиев направи опит за съпоставка на монетните комплекси от Плиска и българското селище на територията на Марцианопол. Въз основа на единични и колективни монетни находки бяха проследени печенежките нашествия на юг от р. Дунав през XI в. (Г. Мануку-Адамещеану - Румъния) и историята на град Варна през втората половина на X-XII в. (В. Йотов). Прецизирана беше хронологията на анонимните византийски фолиси от клас “В” (Г. Атанасов).

Седем от изнесените доклади в средновековната секция бяха по проблемите на византийската сфрагистика. Като цяло се представи много нов, непубликуван до момента сигилографски материал. За кореспонденцията на византийски чиновници от Балканите и Мала Азия с херсонеската администрация говори Н. Алексеенко (Украйна). Печати на различни длъжностни лица, имащи отношение към историята на България през IX-XI в., бяха представени в докладите на А. Василиу и В. Зайбт (Австрия). Особен интерес предизвика частта от доклада на проф. Зайбт, в която ставаше дума за моливдовул на Ашот, стратег на Варна през XI в. С това по безспорен начин се доказва съществуването на византийска стратегия Варна. Нови печати и корекции при четенията на някои от вече публикуваните печати от комеркиарията в Дебелт предложи в доклада си И. Йорданов. За непубликувани печати от Добруджа докладваха К. Киряк и М. Йонел (Румъния), а Д. Косева съобщи за един новопостъпил моливдовул в сбирката на ИМ - Велико Търново. Серията сфрагистични доклади завърши с доклада на В. Степаненко (Русия). Въз основа на изображенията от печатите намерени в Преслав, В. Степаненко проследи в хронологически план популярността на Богородица Никопея и Богородица Одигитрия във Византия.

Отделни аспекти от монетната циркулация в българския североизток през XIII-XIV в. бяха теми на последните пет доклада. Сеченето и разпространението на татарски монети в Добруджа беше разгледано от Е. Оберлендер-Търновяну (Румъния). За татарски монети от нумизматичния фонд на АМ - Варна, съобщи Л. Лазаров. Пак за татарски монети, намерени в калето над с. Долище, Варненско, говори А. Кузев. Намерените в шуменската крепост монети на добруджански деспоти и значението им за трасирането на западната границата на добруджанското деспотство бяха коментирани от Ж. Жекова. Работната част от симпозиума завърши с доклада на Н. Руссев (Молдова) за разпространението на молдавски монети в България през XIV-XV в.

хотел
СТРОИТЕЛ

Всяко едно от четирите заседания беше последвано от дискусии.

В заседателната зала освен участниците присъстваха специалисти от страната и граждани с интереси в областта на историята и нумизматиката. Интересът им към научната проява беше допълнително предизвикан както от предварителните съобщения в електронните медии и пресата, така и от специалната изложба "Монетите на западнопонтийските градове", показана в зала "Юг" на Варненския археологически музей. В шестнадесет витрини бяха изложени близо осемстотин монети, домонетни форми, контролни тежести и пломби, сечени или лети в Олбия, Истрия, Томис, Калатис, Дионисополис, Одесос, Месамбрия, Анхиало, Деултум, Аполония Понтика и Бизантион, значителна част от които не са показвани досега. Освен градските монети бяха представени монети на тракийски, скитски и боспорски царе. Изложбата беше съвместна проява на археологическите музеи във Варна, Бургас и Несебър. Свои монети показаха и колекционери от Варна. Като съпътстваща програма на симпозиума бе организирано посещение на Археологическия музей и музейни обекти във Варна. Част от участниците посетиха откритата на 14.IX.2001 г. сфрагистична изложба в Шумен и представянето на новата книга на издателство “Агато” - “Корпус на печатите на средновековна България”, с автор И. Йорданов.

Симпозиумът във Варна бе част от проявите, посветени на 100 годишнината от основаването на Варненското археологическо дружество през декември 1901 г. Подчертаният интерес към него показа, че има необходимост от редовно провеждане на подобни международни сбирки на учени. Те несъмнено имат своя принос за развитието на българската и европейската нумизматика и сфрагистика и са предпоставка за нови научни търсения. Предстои издаването на сборник с докладите от симпозиума.

Игор Лазаренко

PERIODICALS OF AGATO PUBLISHERS

Numismatica et Sphraguistica
Numizmatichni izsledvaniya (periodical of Agato Publishers)
1996-1999
Numismatica Bulgarica
1/2002
Thracian coins of Kotys from Mesambria Region. Unknown Denomination of Bronze Coin of the Scythian Ruler Tanousas. Late Roman weight measure made of a bronse coin of Odessos. A Hoard from Sevlievo Town 2-3 c. AD.

New!

Numismatica Balkanica et Anatolica in English, German and French

BOOKS OF AGATO PUBLISHERS

Coinage and Coins Circulation on the Balkans (book series)
1. Historical Review of the Coinage of Thracian Rulers (in print)
Waclaw Dobruski
2. Catalogue of the medieval Bulgarian coins 9th-15th c.
Anguel Radoushev, Gospodin Zhekov
3. Mediaeval coins from Mesemvria, 5th - 14th centuries AD
Evtelpa Teoklieva-Stoycheva
4. Problems of the Coinage in Thrace 281-218 B.C. by *Metodi Manov*
5. Seuthes III, Seuthopolis und Kabile (341-252 v. Chr) nach den epigraphischen und numismatischen Angaben by *Margarita Tatscheva*
6. Corpus of the Mediaeval Seals from Bulgaria (No. 1-4 of book series *Sigillography*, No. 6-9 of book series *Coinage and Coins Circulation on the Balkans)*
I. Corpus of the Seals from Mediaeval Bulgaria
Ivan Jordanov
II. Corpus of Byzantine Lead Seals from Bulgaria
Ivan Jordanov
III-IV. Corpus of Byzantine Lead Seals from Bulgaria (in print)
Hoards of Billon Trachies from the 2nd half of 13th c. AD, Found near Petrich *by Vladimir Penchev* **(in print)**
Coins and Coin Hoards from Museum of History Pleven II-I c. BC *by Ilya Prokopov, Theodora Kovatcheva* **(in print)**
Gold of Philip the Macedonian and Alexander the Great from Ancient Thrace *by Boryana Russeva* **(in print)**

АГАТÓ

10 800.
Хеликон
- 5.00